

Rapport 5/2000

Forskning og høyere utdanning i statsbudsjettet for 2000

ISBN 82-7218-428-1
ISSN 0807-3635

GCS AS – Oslo - 2000

© NIFU – Norsk institutt for studier av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31, 0352 Oslo

Forord

NIFU har i en årrekke utarbeidet oversikt over hva den framlagte budsjettproposisjon innebærer for universiteter, høyskoler, forskningsråd og institusjoner med forskning. I forhold til budsjettforslaget for 2000 er dette arbeidet for første gang gjennomført i to deler. En hurtigutredning om den forsknings- og utdanningspolitiske profilen i forslaget ble utarbeidet i oktober 1999, og publisert som NIFU skriftserie nr. 7/99. Denne rapporten omhandler det vedtatte budsjett for 2000, og utgjør andre del av arbeidet. Hovedtrekk ved vedtatt budsjett i forhold til forslaget er oppsummert i Kapittel 1, mens Kapittel 2 og 3 er en mer detaljert dokumentering av ulike sider ved budsjettet. Rapporten er utarbeidet av Egil Kallerud (prosjektleder), Kari-Anne Kristensen, Kirsten Wille Maus, Bo Sarpebakken, Sverre Try og Ole Wiig.

Oslo, mars 2000

Petter Aasen
Direktør

Innhold

1	Fra proposisjon til vedtak	7
1.1	Forslaget	7
1.2	Vedtaket	8
2	Nærmere om vedtaket	11
2.1	FoU-bevilgningene	11
2.2	Høyere utdanning	17
2.3	Norges forskningsråd	23
3	Internasjonale sammenlikninger.....	28
	Vedlegg 1 NIFU skriftserie nr. 7/99 (opprett)	i
	Vedlegg 2 Tabeller.....	xix
	Vedlegg 3 Kap. i statsbudsjettet 2000 med bevilgninger til FoU.....	xxvii
	Vedlegg 4 Om metoden for NIFUs statsbudsjettanalyser	xxxiii

1 Fra proposisjon til vedtak

1.1 Forslaget

Regjeringen la i oktober 1999 fram et forslag til statsbudsjett som for forskningens del ville innebære en realvekst på 4 prosent, mens høyere utdanning ikke ville få noen særlig realvekst¹. Forskningen var ført opp med en vekst på om lag 650 millioner kroner i forhold til det vedtatte budsjett for 1999; det ville utgjøre en nominell vekst på 7 prosent, og en realvekst på om lag 4 prosent, basert på Regjeringens anslag for pris- og lønnsvekst fra 1999 til 2000 (St.meld. nr. 1 (1999-2000), Nasjonalbudsjettet 2000). Punkter som særlig ville bidra til veksten til forskning var:

- Avkastning (90 millioner kroner) av det nye Forskningsfondet (KUF).
- Økte kontingenter til deltakelse i EUs rammeprogram for forskning (om lag 130 millioner kroner) (KUF).
- Etablering av senter for fremragende forskning i tilknytning til IT-senteret på Fornebu (45 millioner kroner) (KUF, 30 millioner kroner; Nærings- og handelsdepartementet, 10 millioner kroner; Samferdselsdepartementet, 5 millioner kroner).
- Informasjons- og kommunikasjonsteknologisk forskning (IKT), bl.a. i form av økte bevilgninger til Norges forskningsråd og nytt språkteknologisenter på Voss (Nærings- og handelsdepartementet).
- Første byggetrinn av forskningsfartøy (50 millioner kroner); sammen med en økning i bevilgningene særlig til Havforskningsinstituttet, utgjør dette hovedkomponenten i oppfølgingen av den prioriterte satsing på marin forskning i St. meld. 39 (1998-99) (Fiskeridepartementet).
- Store utstyrsanskaffelser ved universiteter og høyskoler i forbindelse med ferdigstillelse av nybygg (KUF).
- Energiforskning, i form av økte bevilgninger til Norges forskningsråd, og bevilgning til "prosjektrettet teknologiutvikling i petroleumsvirksomheten" (Olje- og energidepartementet).

¹ NIFUs analyse av bevilgningsforslag i St.prp.nr 1 (1999-2000) med betydning for forskning og høyere utdanning ble publisert i oktober 1999 som NIFU skriftserie nr 7/1999. Den er gjengitt som Vedlegg 1 i denne rapporten.

Forskningsbevilgningene over programkategorien for høyere utdanning ville i henhold til forslaget ikke få realvekst utenom (forskningsandelen av) bevilgningene til større utstyrsanskaffelser i forbindelse med ferdigstilling av nybygg. I den offentlige debatt etter at proposisjonen var lagt fram, ga særlig universitetene uttrykk for misnøye med dette punktet i budsjettforslaget.

Forslagets politiske profil var særlig preget av:

- Betydelig samlet realvekst for forskningen.
- Særlig vekst i den næringsrettede forskningen.
- Økte bevilgninger til de fire prioriterte temaområdene i den nylig fremlagte forskningsmeldingen, men i større grad til "informasjons- og kommunikasjonsteknologi", og "forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø" enn til de to øvrige, "medisin og helse" og "marin forskning".
- Prioriteringen i forskningsmeldingen av "langsiktig, grunnleggende forskning ved universitetene, høyskolene og forskningsinstituttene" var i proposisjonen fulgt opp ved at avkastningen fra Forskningsfondet skulle benyttes til dette formålet, ut over de tematiske prioriteringene.

1.2 Vedtaket

Alle endringene fra foreslått til vedtatt budsjett for 2000 kom som en konsekvens av budsjettsamarbeidet i Stortinget mellom regjeringspartiene og Arbeiderpartiet.

De viktigste påplussingene med relevans for forskning og høyere utdanning er:

- 100 millioner kroner til universitetene til omstilling og for å styrke forskning og rekruttering.
- 20 millioner kroner til statlige høyskoler til desentralisert utdanning.
- 2 millioner kroner til forskningsprogrammer under Miljøverndepartementet.
- 60 millioner kroner til bygging av studentboliger.

Men vedtaket innebærer også flere nedskjæringer på poster som gjelder forskning og høyere utdanning:

- Kutt i bevilgningen med 30 millioner kroner (hele KUFs bidrag) til bevilgning til "Senter for fremragende forskning" i tilknytning til IT-senter på Fornebu. Dette innebærer en terminforskyvning, og ikke en reduksjon i den samlede, flerårige bevilgningen til sentrert sett under ett.
- Kutt i Olje- og energidepartementets tilskudd til Norges forskningsråd med 13 millioner kroner.
- Kutt i Nærings- og handelsdepartementets tilskudd til Norges forskningsråd med 13 millioner kroner.
- Kutt i bevilgningen til Norsk Romsenter med 6 millioner kroner.
- Kutt i bevilgningen til Prosjektrettet teknologiutvikling i petroleumsvirksomheten med 30 millioner kroner.
- Kutt i bevilgningen til vassdragsforskning med 2 millioner kroner.
- Kutt i bevilgningen til forskningsfartøy under Fiskeridepartementet med 12 millioner kroner (til 38 millioner kroner), som er en terminforskyvning.

Sett under ett innebærer tilleggene og kuttene i forhold til forslaget en litt lavere forskningsbevilgning enn om proposisjonen var blitt vedtatt uendret. Det er da tatt hensyn til at de ulike postene som er berørt, har ulik FoU-komponent. Men endringene er totalt sett små, og medfører ingen endring i de vekstprosjenter som proposisjonen la til grunn. De endringer som er skjedd innebærer i hovedsak at universitetene kom styrket ut av budsjettbehandlingen, selv om de totale måltall for antall studenter er uendret. Den næringsrettede profilen i budsjettforslaget er blitt noe svekket.

Det er ellers grunn til å merke seg at Stortinget la litt andre føringer for disponeringen av Forskningsfondets avkastning enn det Regjeringen la opp til i proposisjonen og forskningsmeldingen. Stortinget vedtok – mot Regjeringspartienes og Høyres stemmer – å be Regjeringen "prioritere marin forskning, medisinsk forskning, IKT og energi- og miljøforskning ved bruk av Forskningsfondet". I dette ligger en begrensning av mulighetene til å disponere fondsavkastningen til "langsiktig, grunnleggende forskning" ut over de prioriterte temaområdene. I debatten ble det uttrykkelig presisert at departementet ikke kan benytte fondsavkastningen til vitenskapelig utstyr. Stortingets flertall stilte seg likevel åpent til at Regjeringen tar opp igjen dette punktet i forbindelse med Stortingets

behandling av forskningsmeldingen. Komitéflertallet ba om at Regjeringen neste år foretar en ”hardere prioritering av områdene marin og medisinsk forskning”.

Stortinget vedtok også å be Regjeringen foreslå tiltak for å øke andelen kvinner i vitenskapelige og administrative stillinger i høyere utdanning, samt om å godkjenne at statlige høyskoler kan benytte betegnelsen University College i internasjonal sammenheng.

2 Nærmere om vedtaket

2.1 FoU-bevilgningene

I dette avsnittet presenteres anslåtte bevilgninger til forskning og utviklingsarbeid (FoU) i det vedtatte statsbudsjettet for 2000 (Blå bok). Avsnittet bygger på NIFUs beregninger av bevilgninger til FoU over statsbudsjettet. FoU-andelen av de enkelte kapitler og poster på budsjettet beregnes, i hovedsak på basis av FoU-statistiske data og budsjett-dokumentene. I Vedlegg 4 redegjøres det nærmere for metoden for NIFUs analyser av bevilgninger til FoU over statsbudsjettet. Det er grunn til å presisere at usikkerheten i anslagene øker på detaljert nivå.

Anslåtte bevilgninger til FoU i år 2000 etter bevilgende departement er vist i Tabell 1. Bevilgningene til FoU, eksklusive oppdrag, passerer 10 milliarder kroner, og utgjør dermed vel 2 prosent av statsbudsjettets samlede utgifter. Nær halvparten av FoU-midlene kanaliseres over budsjettet til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF). Sett i forhold til departementenes samlede utgifter er FoU-bevilgningene størst under Nærings- og handelsdepartementet (NHD), der en tredjedel av utgiftene går til FoU. Deretter følger Fiskeridepartementet (FID), Olje- og energidepartementet (OED) og KUF. I disse tre departementene går mer enn en femtedel av budsjettene til FoU. Til sammen beregnes det FoU på om lag 135 budsjettkapitler. En oversikt over kapitler som inngår i analysen finnes i Vedlegg 3.

Tabell 1 Utgiftsbevilgninger totalt og til FoU over vedtatt statsbudsjett 2000, eksklusive oppdrag, etter departement. Millioner kroner. FoU-bevilgningenes andel av totale bevilgninger (prosent).

Departement	Totale bevilgninger ¹	Bevilgninger til FoU	FoU-andel (%) ²
Utenriksdepartementet	12968	350	2,7
Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet	25102	4857	20,5
Kulturdepartementet	3520	60	1,7
Justisdep	10736	15	0,1
Kommunal- og regionaldepartementet	60792	141	0,2
Sosial- og helsedepartementet	28917	560	1,9
Barne- og familiedepartementet	20800	36	0,2
Nærings- og handelsdepartementet	3717	1219	32,8
Fiskeridepartementet	2057	447	23,2
Landbruksdepartementet	14978	367	2,5
Samferdselsdepartementet	17504	149	0,9
Miljøverndepartementet	2602	379	14,6
Arbeids- og administrasjonsdepartementet ³	16109	516	3,2
Finansdepartementet	20401	60	0,3
Forsvarsdepartementet	25348	483	1,9
Olje- og energidepartementet	1247	282	22,6
Sum departementer	266798	9921	3,7
Annet (Folketrygden, Statsbankene m.v.)	206151	165	0,1
Sum vedtatt statsbudsjett 2000	472949	10086	2,1

¹ Totalt statsbudsjett, eksklusive lånetransaksjoner og overføringer til Statenspetroleumsfond.

² Ved utregning av FoU-andel er også totale bevilgninger korrigert for oppdragsposter (post 21) på institusjonskapitler med FoU (jf. Vedlegg 4).

³ Gjelder i hovedsak sentralt innbetalte innskudd i Statens pensjonskasse og bevilgninger til bygg utenfor husleieordningen.

Sammenlignet med bevilgningene til FoU i fjorårets vedtatte budsjett innebærer 2000-budsjettet en nominell økning på 7,8 prosent (Tabell 2). For en nærmere omtale av bevilgninger som bidrar til veksten, se Kapittel 1 og Vedlegg 1. 60 prosent av bevilgningsøkningen skjer på KUFs budsjett. De største relative økningene finner sted på budsjettene til OED og FID. Øvrige departementer som vises i tabellen, har vekstrater under gjennomsnittet.

Tabell 2 Anslåtte bevilgninger til FoU over vedtatt statsbudsjett 1999 og 2000, eksklusive oppdrag, etter departement. Millioner kroner. Prosent.

Departement	Blå bok 1999	Blå bok 2000	Endring 1999-2000	
			Mill kr	%
Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet	4420	4857	437	9,9
Sosial- og helsedepartementet	533	560	26	4,9
Nærings- og handelsdepartementet	1167	1219	52	4,5
Fiskeridepartementet	393	447	54	13,8
Landbruksdepartementet	347	367	20	5,8
Miljøverndepartementet	374	379	5	1,3
Forsvarsdepartementet	483	483	0	-
Olje- og energidepartementet	245	282	37	15,0
Andre departementer	1398	1493	95	6,8
Totalt	9361	10086	726	7,8

FoU-bevilgninger øremerket bygg og utstyr øker med vel 20 prosent sammenlignet med 1999 (Tabell 3). Veksten i driftsbevilgninger til FoU er 6,5 prosent.

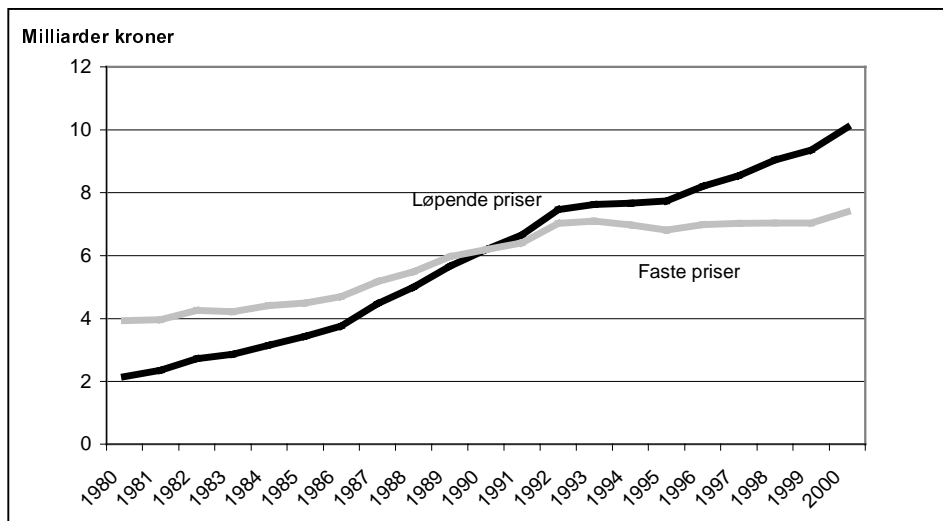
Tabell 3 Anslåtte bevilgninger til FoU over statsbudsjettet 1999-2000, etter type bevilgning. Millioner kroner. Prosent.

Type bevilgning	Blå bok 1999	Blå bok 2000	Endring 1999-2000	
			Mill kr	%
FoU-bevilgninger, drift	8580	9140	560	6,5
FoU-bevilgninger, bygg og utstyr	780	946	166	21,2
Totale FoU-bevilgninger eksklusive oppdrag	9361	10086	726	7,8

Figur 1 viser utviklingen i FoU-bevilgninger over statsbudsjettet de siste 20 årene. Tallunderlaget til figuren er gjengitt i Vedlegg 2, Tabell V2.1. Målt i *løpende priser* økte FoU-bevilgningene gjennom hele perioden fram til 1992, dog med en noe sterkere vekst fra 1986. I årene 1993-1995 avtok veksten betydelig. I 1996 fikk FoU-bevilgningene ny vekst, og denne trenden fortsetter til og med inneværende budsjettår. Omregnet til *faste priser* viser figuren også en jevn vekst fram til 1992. I perioden 1993-1999 var det derimot stagnasjon enkelte år, og perioden sett under ett var det ingen realvekst i FoU-bevilgningene. 2000-budsjettet ligger an til å gi ny reell vekst, hvis Regjeringens lønns- og prisforutsetning (St.meld. nr. 1

(1999-2000), Nasjonalbudsjettet 2000) holder. Det kan være grunn til å presisere at lønns- og prisstigningen innenfor FoU-sektoren har vært vesentlig høyere enn den generelle lønns- og prisveksten de senere årene.

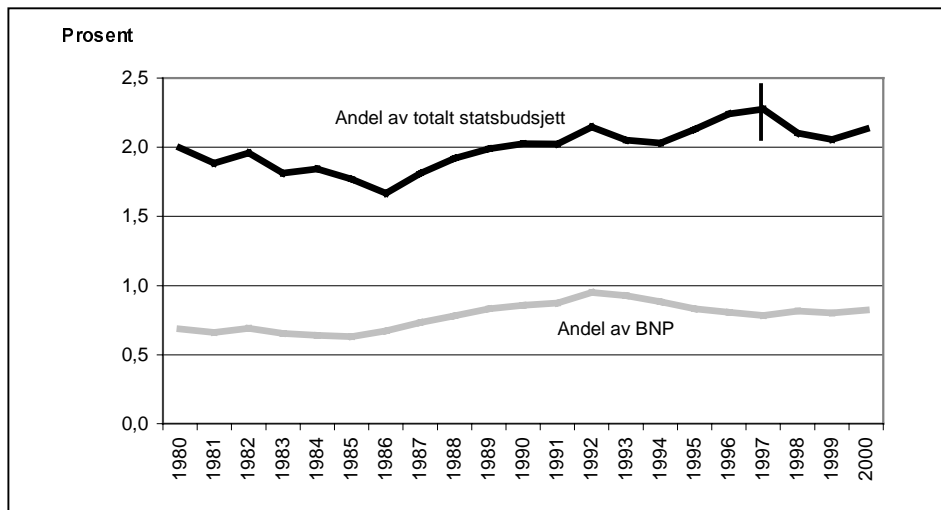
Figur 1 Anslåtte bevilgninger til FoU over statsbudsjettet 1980-2000, eksklusive oppdrag, i løpende og faste 1990-priser. Milliarder kroner.

FoU-bevilgningenes andel av statsbudsjettets samlede utgifter, eksklusive låntransaksjoner og Statens petroleumsfond, utgjør i 2000 2,1 prosent (Figur 2, jf. tallunderlag i Vedlegg 2, Tabell V2.1). Indikatoren viser dermed økt vekst sammenlignet med de to foregående år. Sammenligning tilbake i tid kompliseres som følge av tekniske endringer i budsjetteringen i 1998. Grovt sett må andelen kunne sies å ha vært synkende fram til 1986. Deretter sees en svakt stigende tendens.

Figur 2 viser FoU-bevilgningene som andel av bruttonasjonalprodukt (BNP). Denne indikatoren var høyest i 1992. Deretter var andelen synkende fram til 1998, da nedgangen ble snudd til en mindre økning. Etter en ny liten nedgang i fjor bidrar årets budsjett til at andelen igjen kommer opp på 1998-nivå. I en tid da målsettinger om framtidig innsats ofte uttrykkes som andel av BNP er det verdt å notere seg de heller marginale utslag som årets vekst i FoU-bevilgningene gir på denne indikatoren. Dette henger sammen med at endring i bruttonasjonalproduktets størrelse, i minst like stor grad som nivået på FoU-innsatsen, påvirker denne indikatoren.

Figur 2 Anslåtte bevilgninger til FoU over statsbudsjettet 1980-2000, eksklusive oppdrag, som andel av bruttonasjonalprodukt og av totale bevilgninger over statsbudsjettet. Prosent

Note: Brudd i tidsserien etter 1997 som følge av endret budsjettering av Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumssektoren (SDØE).

I Tabell 4 er bevilgningene til FoU de siste to årene klassifisert etter hovedformål, med utgangspunkt i EUs klassifiseringsstandard NABS². Mest FoU-midler går til universiteter og høyskoler som en integrert del av deres grunnbudsjetter. Det er også denne kategorien som i beløp har størst økning i 2000 sammenlignet med året før. 2000-budsjettet tilgodeser dessuten spesielt energiformålet og allmennvitenskapelig utvikling uten spesielle formål. Vedleggstabellene V2.2 og V2.3 viser utviklingen i FoU-bevilgningene etter hovedformål fra 1983.

4 milliarder kroner eller 40 prosent av FoU-bevilgningene i 2000 blir kanalisert til universitets- og høyskolesektoren (Figur 3). 27 prosent av FoU-midlene går via Norges forskningsråd, mens andre forskningssteder, utlandet og restkategorien "andre" hver får om lag en tiendedel. Vedleggstabellene V2.4 og V2.5 viser utviklingen i FoU-bevilgninger fordelt etter primærmottaker fra 1983.

² Nomenclature for the Analysis and Comparison of Scientific Programmes and Budgets.

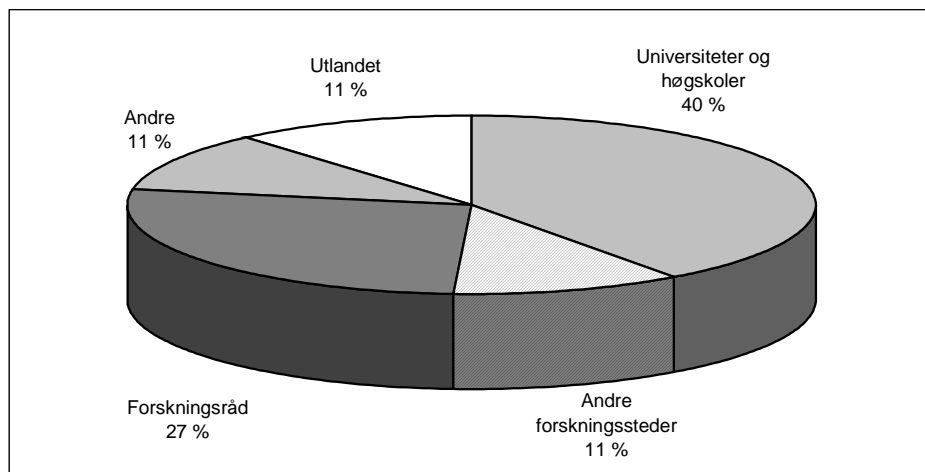
Tabell 4 Anslåtte bevilgninger til FoU over vedtatt statsbudsjett 1999-2000, eksklusive oppdrag, etter EUs standard for formålsinndeling av FoU-bevilgninger (NABS). Millioner kroner. Løpende priser. Prosent.

Formålskategorier (NABS)	1999	2000	Endring 1999-2000	
			Mill kr	%
Utforskning og utnyttelse av jorden og atmosfæren	206	218	12	5,8
Infrastruktur og arealplanlegging ¹	209	223	14	6,6
Overvåking av og vern om miljøet	273	269	-4	-1,4
Vern om og forbedring av folkehelsen	620	650	29	4,8
Produksjon og distribusjon av energi, energioptimering	186	219	33	17,6
Landbruksproduksjon og –teknologi	786	857	71	9,0
Industriproduksjon og –teknologi	1113	1168	55	4,9
Samfunnsmessige strukturer og sammenhenger ²	640	678	39	6,1
Utforskning og utnyttelse av verdensrommet	223	224	2	0,7
Forskning finansiert over universiteters og høgskolers grunnbudsjetter	3538	3770	233	6,6
Allmennvitenskapelig utvikling uten spesielle formål	735	840	106	14,4
Forsvar	485	484	0	-0,1
<i>Sum eksklusive EU-kontingent</i>	<i>9012</i>	<i>9601</i>	<i>588</i>	<i>6,5</i>
Kontingent til EUs rammeprogram for forskning	348	486	137	39,5
Totalt	9361	10086	726	7,8

¹ Gjelder formål knyttet til transport, telekommunikasjon, boligforhold og fysisk planlegging.

² Gjelder formål knyttet til sosiale og kulturelle forhold, utdannings- og arbeidsforhold og offentlig forvaltning og økonomisk planlegging.

Figur 3 Anslåtte bevilgninger til FoU over vedtatt statsbudsjett 2000, eksklusive oppdrag, etter primærmottaker. Prosent.

2.2 Høyere utdanning

Det vedtatte budsjettet innebærer en nominell vekst i bevilgninger til høyere utdanning på 5,9 prosent i forhold til bevilgningen året før, korrigert for tekniske endringer (Tabell 5). Dette gir en beregnet realvekst på 2,9 prosent, samtidig som måltallet for totalt antall studenter i høyere utdanning reduseres svakt. Det blir dermed vekst i bevilgningen per student i høyere utdanning. Den største delen av veksten tilfaller universitetssektoren, som både får realvekst i bevilgning til investeringer og realvekst i lønn og driftsutgifter, til tross for reduksjon i antall studieplasser i universitetssektoren. Lønn og driftsutgifter øker reelt med 3,5 prosent, mens investeringer i universitetssektoren øker reelt med 4,7 prosent. Investeringene inkluderer blant annet utstyrsbevilgninger i forbindelse med nytt realfagbygg ved NTNU og tillegg til meieribygningen ved Norges landbrukshøgskole. Fordelingen av bevilgningene til de enkelte institusjonene framgår av Tabell V2.6 i Vedlegg 2.

I høgskolesektoren er det en svak nominell vekst som kan ses i sammenheng med en svak vekst i måltallet for antall studieplasser i høgskolesektoren, og en realvekst på 1,1 prosent totalt sett. Veksten er noe høyere for statlige enn for private høyskoler, jf. Tabell V2.7 i vedlegget.

Programkategorien Annet i Tabell 5 øker nominelt med 8,9 prosent. Dette skyldes økning i tilskudd til bygging av studentboliger, som fikk en påplussing på 60 millioner av Stortinget under budsjettbehandlingen. Veksten i denne programkategorien inkluderer også tilskudd i forbindelse med universitetsdelen av Regionsykehuset i Trondheim (RiT 2000). Dessuten vedtok Stortinget en påplussing på 100 millioner kroner til universitetene til omstilling, forskning og rekruttering. I tillegg ble programkategorien kuttet med 30 millioner i forhold til Regjeringens forslag til bevilgning til Senter for fremragende forskning i tilknytning til et IT-senter på Fornebu.

Tabell 5 Bevilgninger til universiteter, høyskoler og forskning over Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementets budsjett for 1999 og 2000. Fordelt på hovedposter. Millioner kroner.

Poster	Blå bok 1999	Blå bok 2000	% -endring	
			Nominelt	Reelt ¹
A Høgre utdanning	14547,5	15409,7	5,9	2,9
A.1 Universitetssektoren	8091,6	8634,8	6,7	3,6
Herav:				
Lønn og driftsutgifter	6237,7	6667,8	6,9	3,5
Større utstyrsanskaffelser, vedlikehold, tilskudd til bygg	437,0	466,7	6,8	4,7
Sum uten oppdrag	6674,7	7134,5	6,9	3,6
Oppdrag	1416,9	1500,3	5,9	3,8
A.2 Høgskolesektoren	5604,5	5847,3	4,3	1,1
Herav:				
Lønn og driftsutgifter	5231,0	5467,0	4,5	1,2
Større utstyrsanskaffelser, vedlikehold, tilskudd til bygg	160,1	162,9	1,7	-0,2
Sum uten oppdrag	5391,1	5629,9	4,4	1,2
Oppdrag	213,4	217,4	1,9	-0,1
A.3 Annet	851,4	927,6	8,9	6,8
B Forskning	1628,5	1893,0	16,2	14,0
Totalt	16176,0	17302,7	7,0	4,0

¹ I beregningene er det korrigeret for:

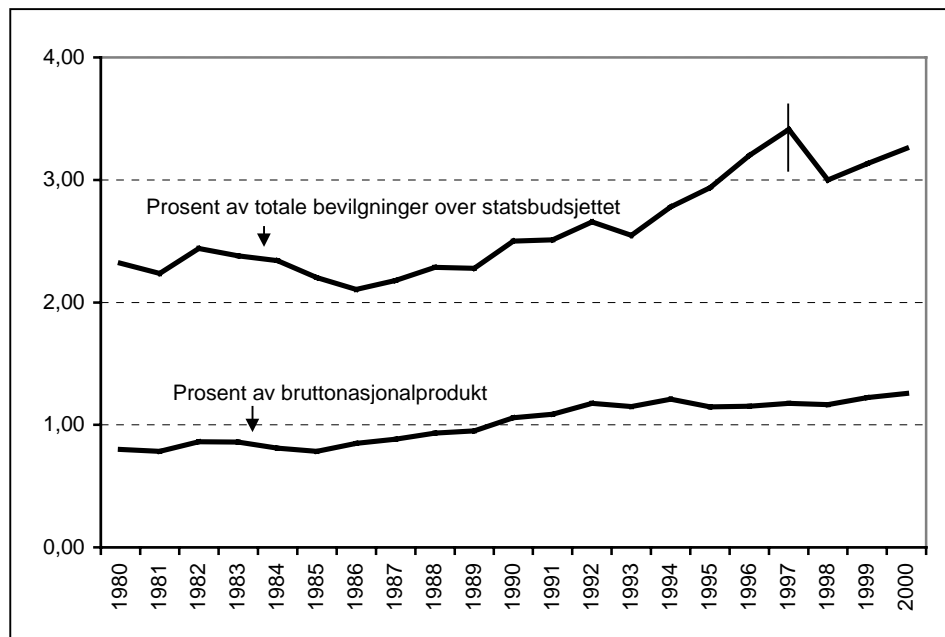
-forventet prisstigning fra 1999 til 2000 på 2,0 prosent for anslått drift, kapital m.v.

-forventet lønnsøkning fra 1999 til 2000 på 3,25 prosent, begge proSENTSATSER jfr. Nasjonalbudsjettet 2000.

Kilde: Blå bok (1999 og 2000).

Siden midt på 1980-tallet har høyere utdanning lagt beslag på en stadig større del av den totale verdiskapningen og av de offentlige utgiftene (Figur 4). Bevilgningen til høyere utdanning økte for eksempel fra om lag 0,8 prosent av BNP i 1985 til 1,2 prosent i 1994, for deretter å holde seg på omtrent uendret nivå. Andelen av statsbudsjettet som bevilges til høyere utdanning fortsatte å vokse fram til 1997. Den siste utviklingen må ses på bakgrunn av at den reelle underliggende veksten i statsbudsjettets samlede utgifter lå under veksten i BNP gjennom perioden 1993-98, samtidig som bevilgningene til høyere utdanning har vært på nivå med BNP-veksten i disse årene.

Figur 4 Bevilgninger til høyere utdanning i prosent av bruttonasjonalprodukt og totale bevilgninger over statsbudsjettet. 1980-2000.

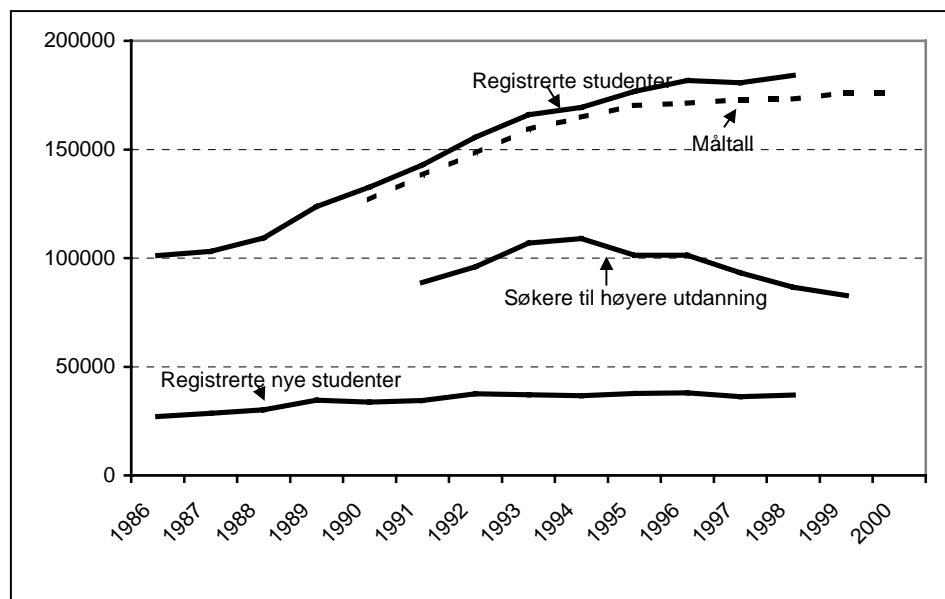
Note: Se note til Figur 2

Regjeringen legger blant annet vekt på å tilby studieplass til flest mulig av de som søker seg til universiteter og høyskoler, slik det framgår av Stortingsmelding nr. 36 (1989-90) (Dimensjoneringsmeldinga). Det vedtatte budsjettet, som innebærer utflating av måltallet for antall studenter i høyskolesektoren og en svak reduksjon i universitetssektoren (Tabell 6), kan ses i sammenheng med studenttilstrømning og nye tall fra Samordna opptak (Figur 5 og 6). Det var en betydelig vekst i antall studenter fra 1988 til 1996. Denne veksten skyldes delvis økt tilstrømning av nye studenter (fra midten av 1980-tallet og fram til 1992) og delvis at studentene oppholder seg lenger i utdanningssystemet. Etter 1996 har denne veksten flatet ut, og faktisk gått noe ned ved universitetene fra 1997 til 1998. Utflatingen i studenttall kan skyldes flere forhold, dels at bølgeeffekten som følge av økt studenttilstrømning fram til 1992 er over (hvis gjennomsnittlig studietid er fem år tar det fem år før økt tilstrømning slår fullt ut i beholdningen av antall studenter), dels mindre ungdomskull og dels et godt arbeidsmarked.

Selv om søkertallene til høyere utdanning har gått relativt kraftig ned fra 1992 til 1999, ifølge tall fra Samordna opptak, har ikke studenttallene blitt redusert tilsvarende (Figur 5). Når den reelle opptakskapasiteten i høyere utdanning har blitt holdt oppe på et høyt nivå samtidig som søkertallene har gått ned, har det ført til at en stadig større andel av de kvalifiserte søkerne har fått tilbud om studieplass i høyere utdanning. Fra 1994 til 1998 har for eksempel andelen kvalifiserte søkere som ikke får tilbud om studieplass blitt redusert fra om lag 26 prosent til drøye 3 prosent (Figur 6). I 1999 fikk altså om lag 97 prosent av de kvalifiserte søkerne tilbud om plass. Regjeringens mål om å tilby studieplass til flest mulig av de som søker til universiteter og høyskoler er altså langt på vei innfridd, selv om ikke alle søkere får oppfylt sitt primære studieønske.

Det er ingenting som tyder på at tilstrømningen til høyere utdanning vil endre seg nevneverdig i inneværende år. De relevante ungdomskullene er nå nede i en bølgedal, og vil først begynne å stige igjen en gang mellom 2005 og 2010. Arbeidsledigheten forventes å gå noe opp i år ifølge sentrale prognosemakere (SSB, Finansdepartementet og Norges Bank), men ikke så mye at dette kan ventes å få særlig virkning i forhold til ungdommens valg mellom arbeid og utdanning. På denne bakgrunn virker utflatingen i måltallet for totalt antall studenter i høyere utdanning å være en naturlig tilpasning i forhold til tilstrømningen til høyere utdanning.

Figur 5 *Antall studenter, nye studenter, søkere til høyere utdanning samt måltall for antall studenter. 1986-2000.*

Kilde: Registrerte studenter: SSB. Søkere: Samordna opptak. Måltall: KUF.

Tabell 6 Studentall, under KUFs ansvarsområde, 1995-2000.

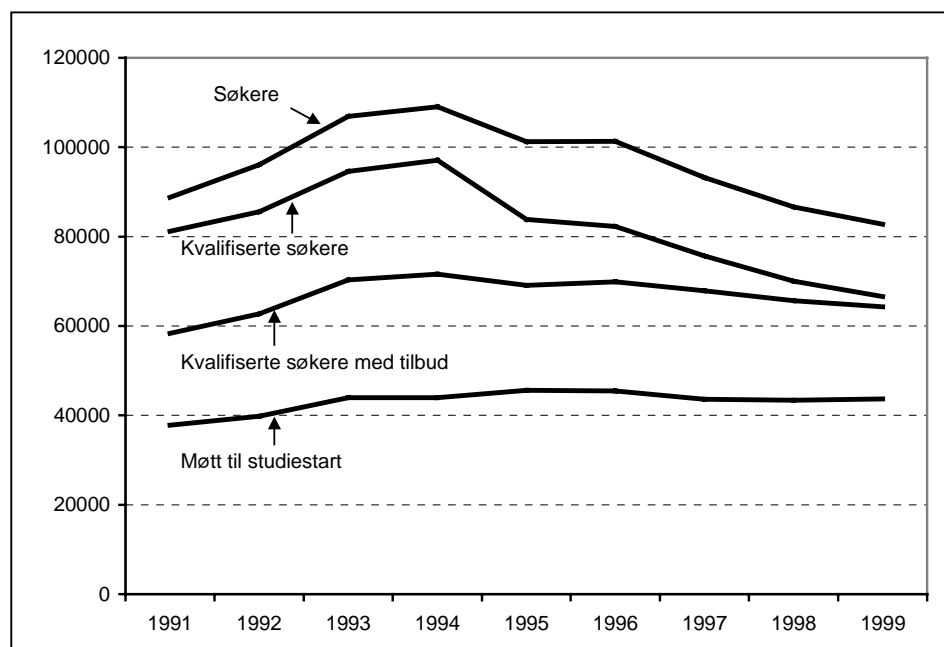
	Høgskolesektoren	Universitetssektoren ¹	Sum
<u>Registrert²:</u>			
1995	84860	78500	163360
1996	85961	80260	166221
1997	87272	83255	170527
1998	91562	81971	173533
<u>Måltall:</u>			
1998	87720	82350	170070
1999	88791	82327	171118
2000	88823	80547	169370

¹ Norges landbrukshøgskole og Norges veterinærhøgskole er med fra 1997, da de kom innunder KUFs ansvarsområde.

² Registertallene her avviker noe fra figur 10 fordi DBHs registertall har et noe annet grunnlag enn SSBs.

Kilder: Registrerte studenter: Database for statistikk om høgre utdanning (DBH). Måltall: KUF (St.prp.nr. 1 (1999-2000)).

Figur 6 Søkere til høyere utdanning etter om de er kvalifisert, har fått tilbud, og møtt til studiestart. 1991-1999.

Kilde: Samordna opptak

Ifølge Dimensjoneringsmeldinga er det også et mål for utdanningspolitikken å opprette studieplasser innen fagområder hvor samfunnet forventes å ha særlig behov for arbeidskraft i årene som kommer. Dessuten er det svært stor søkning – sett i forhold til antall studieplasser – innenfor mange fagområder hvor det er et stort behov for arbeidskraft, som for eksempel innenfor helse- og omsorgsfag og IT-fag.

Forholdet mellom måltallet for antallet studieplasser innen ulike fagområder og Dimensjoneringsmeldingas mål om å opprette studieplasser i tråd med samfunnets behov er nærmere omtalt i NIFU skriftserie nr. 7/99 (se Vedlegg 1). Oppsummeringsvis konkluderes det med at departementets budsjettforslag er en riktig utvikling i forhold til regjeringens målsetninger. Det er likevel et spørsmål om dette er tilstrekkelig, kanskje spesielt innenfor medisin, og helse- og omsorgsfag. Under stortingsbehandlingen peker Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen på den viktige rollen de høyere utdanningsinstitusjonene har i å skaffe personell innenfor viktige satsingsområder, som for eksempel helsesektoren og skolen. Budsjettbehandlingen i Stortinget fører imidlertid ikke til noen økning i studieplassene på disse områdene i forhold til det som lå i Regjeringens forslag, og det er derfor fortsatt et spørsmål om de senere års økning i opptakskapasiteten – for eksempel innenfor medisin, helse- og omsorgsfag - er tilstrekkelig. I behandlingen av Dimensjoneringsmeldinga fattet riktignok Stortinget vedtak om å be Regjeringen fremme forslag om tiltak for å øke kapasiteten til legeutdanning og legge de nye studieplassene til Bergen, Trondheim og Tromsø (Innst.S. nr. 54 (1999-2000)). Dette vedtaket får imidlertid ikke konsekvenser for det vedtatte budsjettet.

2.3 Norges forskningsråd

De totale bevilgningene over statsbudsjettet til Norges forskningsråd i 1999 og 2000 er vist i Tabell 7. Tabellen viser en nominell vekst fra 1999 til 2000 som tilsvarer 7,5 prosent, inkludert Forskningsfondet. Dersom fondet holdes utenfor er den nominelle veksten 4,3 prosent. Basisbevilgningene til instituttene og program- og prosjektbevilgningene har en lavere nominell vekst enn tidligere år, mens de generelle bevilgningene har en sterkere vekst. Utenom Forskningsfondet er den nominelle veksten i de generelle bevilgningene 5,1 prosent.

Tabell 7 Bevilgninger over statsbudsjettet til Norges forskningsråd i 1999 og 2000. Mill. kr. Prosent.

Bevilgningstype	Revidert budsjett 1999	Budsjett 2000	%- endringer
Generelle bevilgninger	1947,3	2136,2	9,7 ¹
Administrasjon	164,5	169,9	3,3
Sum generelle bevilgninger	2111,8	2306,1	9,2 ²
Basisbevilgninger til instituttene	277,9	282,4	1,6
Program- og prosjektbevilgninger	426,4	437,9	2,7
Totalt	2816,1	3026,4	7,5 ³

¹ Utenom Forskningsfondet: 5,1%

² Utenom Forskningsfondet: 4,9%

³ Utenom Forskningsfondet: 4,3%

Kilde: Norges forskningsråd

Departementene som finansierer de generelle bevilgningene til Forskningsrådet er Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet (NHD), Olje- og energidepartementet (OED), Fiskeridepartementet (FID), Landbruksdepartementet (LD) og Miljøverndepartementet (MD).

Vedtatt budsjett for 1999 og 2000 viser en nominell økning i Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementets (KUF) bevilgninger til Norges forskningsråd på 1,5 prosent. KUFs bevilgning til Norges forskningsråds kapittel består av to poster, bevilgninger til forskningsformål og til administrasjon. Vedtatt budsjett viser en nominell økning i disse to postene på henholdsvis 1,0 og 3,3 prosent.

Bevilgningene til forskningsformål knyttes opp til ulike områder. Departementet gir i forslaget visse føringer på hvor stor del av bevilgningen som skal tilfalle det enkelte område, men lar en del være ufordelt slik at det kan fordeles i henhold til prioriterte oppgaver. Hvert fagområdes bevilgning fordeles på ulike virkemidler: frie prosjekter, programmer og diverse FoU. Proposisjonen sier følgende om de ulike virkemidlene: "Forskerinitiert grunnforskning gjennom frie prosjekter skal være et hovedvirkemiddel for å sikre kvalitet og fornyelse i grunnforskningen. Programmer har som hovedformål å bygge opp kompetanse og utvikle kunnskap på tematisk avgrensede felter der Norge har særskilte behov eller fortrinn. Departementets bevilgning går dels til grunnforskningsprogrammer og dels til finansiering av såkalte handlingsrettede, eller anvendte, programmer."

I forslagets måltall for områdene kommer det fram at departementet forutsetter at støtten til frie prosjekter opprettholdes eller prioriteres og styrkes innenfor alle områdene. I resultatmålene for området Medisin og helse understrekes det spesielt at Forskningsrådet må prioritere tiltak som bidrar til å rekruttere flere medisinere til forskning. KUFs bevilgninger til forskningsformål omfatter også bevilgninger til vitenskapelig utstyr og forskerrekruttering innenfor området Bioproduksjon og foredling. Måltallene for disse to områdene viser at bevilgningene i 2000 skal være minst like store som de var i 1999.

Økningen i bevilgningene til administrasjon begrunnes med økte kostnader knyttet til forvaltningen av avkastningen av Fondet for forskning og nyskaping. Fondet, også kalt Forskningsfondet, ble opprettet i juli 1999 med en fondskapital på 3 milliarder kroner. Fondets avkastning skal forvaltes av Forskningsrådet fra og med 2000. Det tas sikte på å øke fondskapitalen med 1 milliard kroner i løpet av 2000, men forskningsfondets størrelse vil også vurderes i forhold til ambisjonene når det gjelder den norske forskningsinnsatsen. Fondets avkastning disponeres av Forskningsrådet innenfor de overordnede rammer som gis av Stortinget og Regjeringen.

Basisbevilgninger til instituttene, som vist i Tabell 7, finansieres av KUF, LD og MD. Det har vært en svak nominell nedgang i Miljøverndepartementets basisbevilgninger fra 1999 til 2000, og en liten nominell økning i de to øvrige departementenes basisbevilgninger i samme periode. Som Tabell 7 viser gir dette en svak nominell vekst i basisbevilgningene til instituttene.

Instituttbevilgninger over Nærings- og handelsdepartementets budsjett er inkludert i de generelle bevilgningene. Fra 2000 ble budsjettstrukturen for bevilgningene til Norges forskningsråd over NHDs budsjett lagt om. Dette innebærer at grunnbevilgningene til instituttene inngår som en del av underposten infrastruktur. I følge budsjettforslaget (St.prp.nr.1) ut-

gjorde grunnbevilgningene til instituttene 91 millioner kroner av den totale bevilgningen til Norges forskningsråd på 860,6. Sammenlignet med vedtatt budsjett for 1999 gir dette en økning på drøye 1 prosent.

Program- og prosjektbevilgninger, også kalt bevilgninger til spesielle forskningsformål, omfatter øremerkede bevilgninger til enkeltprogrammer og -prosjekter. Bevilgninger til program- og prosjektbevilgninger utgjør 14,5 prosent av de totale bevilgningene til Norges forskningsråd. Veksten i bevilgningene innenfor denne kategorien er lavere enn den har vært tidligere år.

Når bevilgningene til administrasjon og Forskningsfondet holdes utenfor er den nominelle veksten i Forskningsrådets budsjett fra 1999 til 2000 på 4,3 prosent (Tabell 8). Fordelt på område viser det seg at Medisin og helse, som er det minste av de seks områdene i Forskningsrådet, får den største nominelle veksten fra 1999 til 2000 med 8,0 prosent.

Tabell 8 Norges forskningsråds budsjett. Revidert budsjett 1999 og budsjett 2000. Budsjetttrammer områdestyrene og stabsområdene. Mill. kr.

Område/enhet	Revidert budsjett 1999	Budsjett 2000	%- endringer
Bioproduksjon og foredling	465,1	470,6	1,2
Industri og energi	644,6	670,9	4,1
Kultur og samfunn	384,3	405,2	5,4
Medisin og helse	181,9	196,1	8,0
Miljø og utvikling	285,2	296,5	4,0
Naturvitenskap og teknologi	600,5	640,9	6,7
Strategi	46,1	49,2	6,7
Informasjon	12,0	12,1	0,8
Utstyr	31,9	25,0	-21,6
Forskningsfond	-	90,0	-
Sum departementsmidler ¹	2651,6	2856,5	7,7 ²

¹ Omfatter ikke KUFs generelle bevilgning til administrasjon

² Utenom Forskningsfondet: 4,3%

Kilde: Norges forskningsråd

Tabell 8 viser at det største området, Industri og energi, får en moderat vekst på 4,1 prosent i 2000, mens det nest største, Naturvitenskap og teknologi, har den nest høyeste veksten, etter Medisin og helse. Den laveste veksten er innenfor Bioproduksjon og foredling som øker med 5,5 millioner kroner, eller 1,2 prosent. Bevilgningene til utstyr reduseres med nesten 7 millioner kroner, en nominell nedgang på 21,6 prosent.

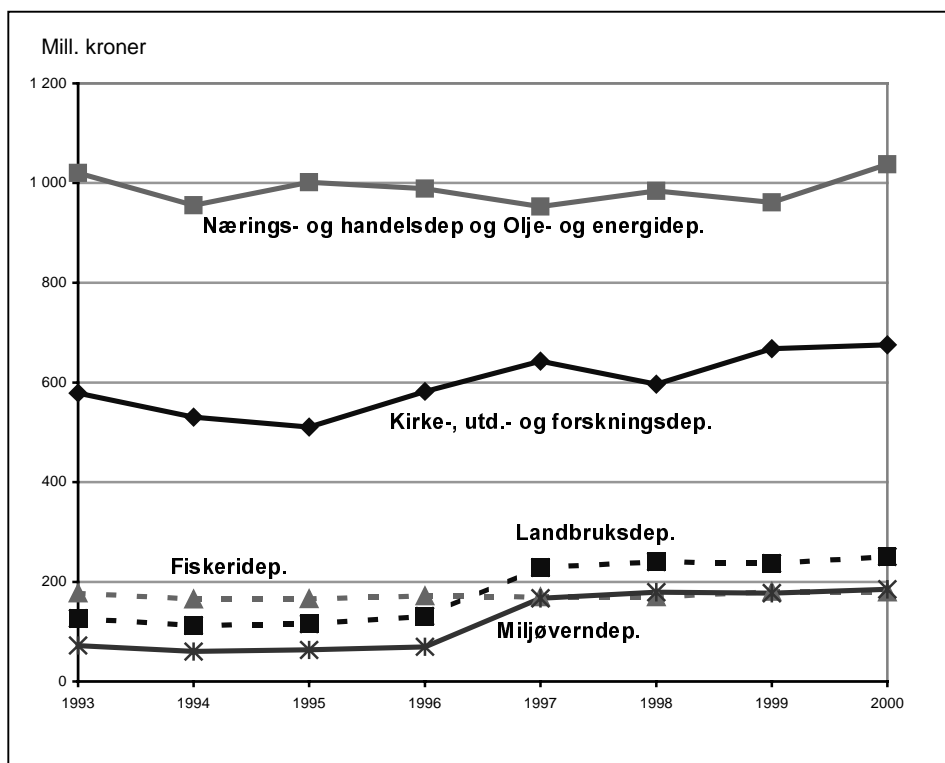
Forskningsfondet, som gir en avkastning på 90 millioner kroner i 2000, gjør at den nominelle veksten i de totale departementsmidlene blir 7,7 prosent fra 1999 til 2000. Holdes fondet utenfor blir veksten på 4,3 prosent.

I Tabell V2.8 i Vedlegg 2 gis en mer detaljert oversikt over hvordan det enkelte departements bevilgninger i 2000 fordeler seg mellom områdene.

I forhold til forslag til statsbudsjett (St.prp. nr. 1) ble bevilgningene til Norges forskningsråd redusert med omlag 26 millioner kroner i vedtatt budsjett (Blå bok). Halvparten av kuttet kom på Nærings- og handelsdepartementets budsjett, den andre halvparten på Olje- og energidepartementets budsjetter.

I Figur 7 gis en oversikt over det enkelte departements generelle bevilgninger til Forskningsrådet i perioden 1993 til 2000.

Figur 7 Generelle midler til Norges forskningsråd i perioden 1993-2000, etter departement inkludert instituttbevilgninger, men eksklusive Forskningsfondet. Løpende priser. Millioner kroner.

Kilde: Norges forskningsråd

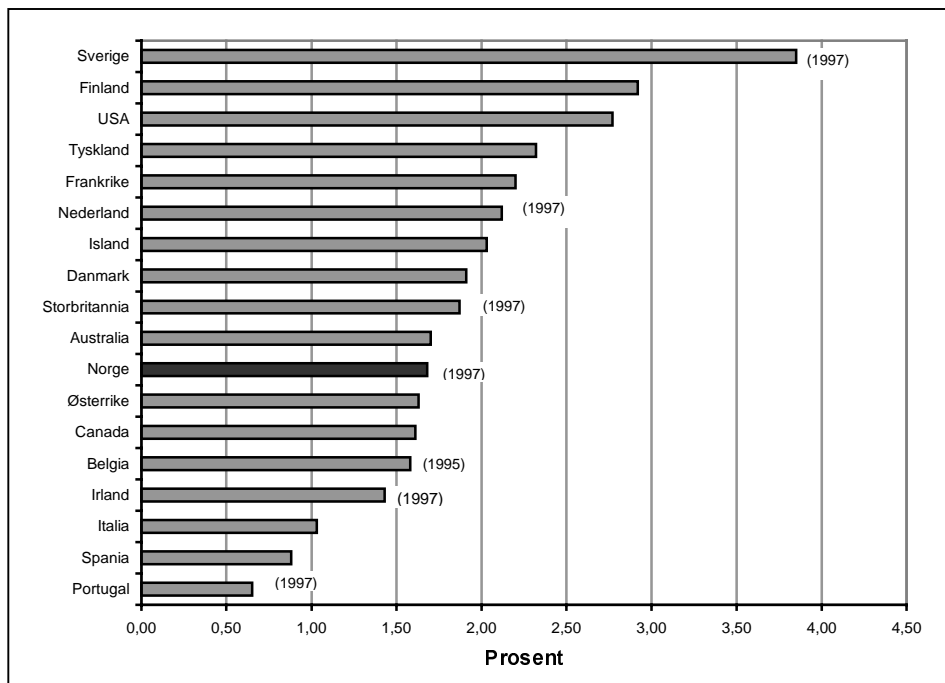
Instituttbevilgningene er inkludert i Figur 7, og den markerte endringen i bevilgningene fra Landbruksdepartementet og Miljøverndepartementet fra 1996 til 1997 skyldes at Forskningsrådet fikk basisbevilgningsansvar for flere institutter fra og med 1997.

Til tross for at bevilgningene over NHD og OEDs budsjetter til Norges forskningsråd ble redusert i forhold til forslaget til statsbudsjett for 2000 viser figuren at disse departementene har den mest markerte økningen i bevilgningene fra 1999 til 2000. De øvrige departementene viser en stabil nominell utvikling i samme periode.

3 Internasjonale sammenlikninger

Totale FoU-utgifter er mål for et lands samlede FoU-innsats, dvs. midler både fra offentlige og private kilder. De totale FoU-utgiftenes andel av BNP ligger på et lavere nivå i Norge enn i de øvrige nordiske landene (Figur 8).

Figur 8 Totale FoU-utgifter som andel av bruttonasjonalproduktet (BNP) i utvalgte OECD-land 1998. Prosent.

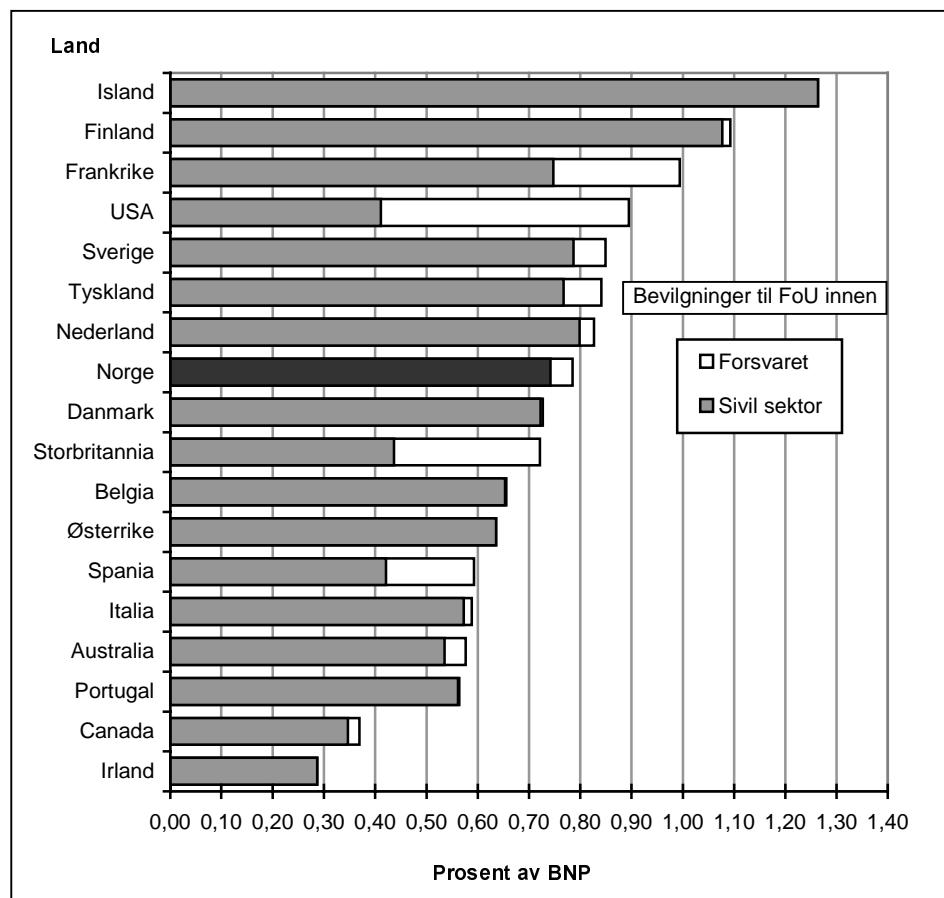
Kilde: Main Science and Technology Indicators, OECD.

Gjennomsnittlig lå FoU-utgiftenes andel av BNP i OECD-landene i 1997 på 2,21 prosent. For Norden var gjennomsnittet på 2,65 prosent. Norges FoU-utgifter var i 1997 1,68 prosent av BNP.

Sammenligner vi landenes statlige bevilgninger til FoU som andel av BNP viser Figur 9 at Norge kommer dårligere ut enn de fleste av de nordiske landene også i en slik sammenheng. Danmark er det eneste nordiske landet som i 1998 hadde en lavere BNP-andel til FoU (0,72 prosent) enn Norge (0,79 prosent). Som i Figur 8 plasserer de øvrige

nordiske landene seg høyt oppe blant de utvalgte OECD-landene, med Island og Finland på topp.

Figur 9 Statlige bevilgninger til FoU i prosent av BNP i utvalgte OECD-land 1998.

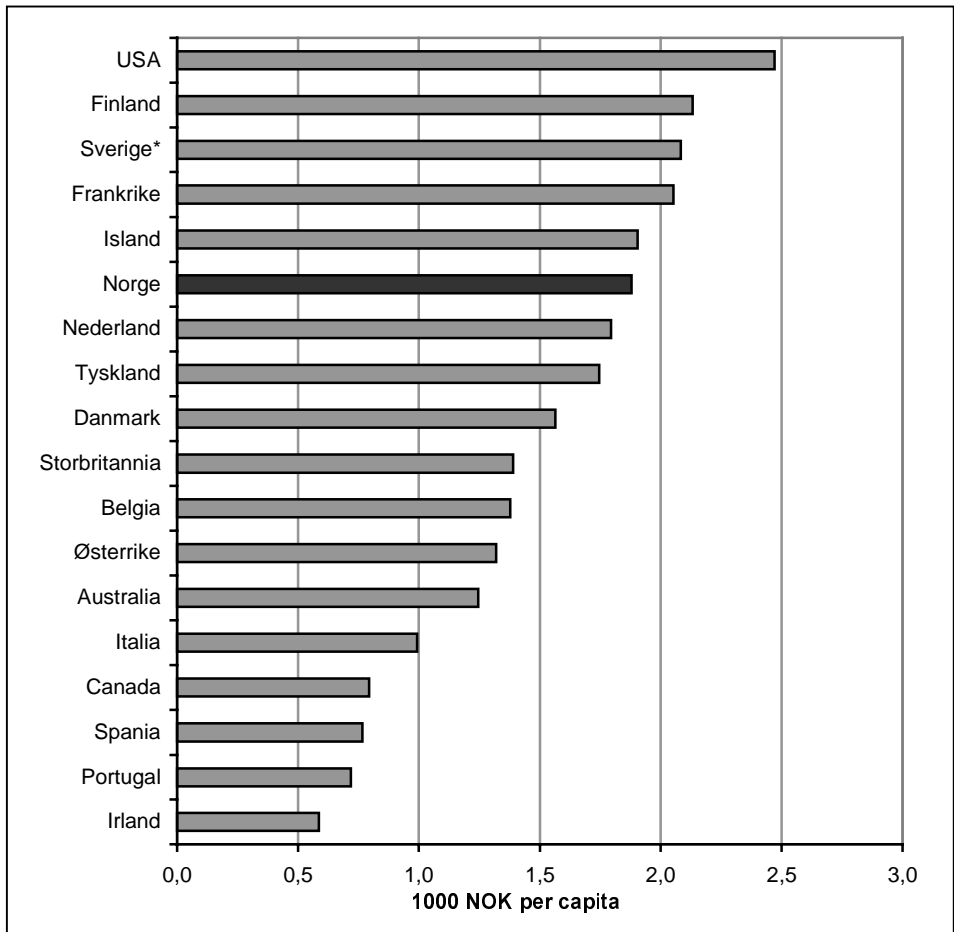
Kilde: Main Science and Technology Indicators, OECD.

I figuren skilles det mellom statlige bevilgninger til FoU innen forsvar og innen sivil sektor. For enkelte av de utvalgte OECD-landene viser figuren at forsvarssektoren mottar en stor del av de statlige bevilgningene. I USA utgjør for eksempel bevilgninger til FoU i forsvar et over 50 prosent av de statlige FoU-bevilgningene. Også i Storbritannia og Frankrike utgjør FoU-bevilgningene til forsvar en betydelig del. Av de landene som ligger høyere enn Norge hva angår de statlige bevilgningenes andel av BNP er det imidlertid bare USA som bevilger en lavere andel til sivil sektor. Av de nordiske landene viser figuren at det bare er Sverige som har en større andel av bevilgningene til forsvarsforskning enn Norge.

Figur 10 gir en oversikt over OECD-landenes statlige FoU-bevilgninger per capita målt i løpende priser. Målt med denne indikatoren er FoU-bevilgningene i Norge høyere enn i Danmark, men lavere enn i de øvrige nordiske landene.

På samme måte som i de to foregående sammenligningene ser vi at Finland også her plasserer seg høyt oppe blant OECD-landene. Dette er ikke overraskende da Finland har hatt en sterk opptrapping av FoU-innsatsen de siste årene som et ledd i å bedre den økonomiske utviklingen i landet.

Figur 10 FoU-bevilgninger per capita over statlige budsjetter i utvalgte OECD-land 1997. Løpende priser. 1000 Norske kroner.

*1996-tall

Kilde: Main Science and Technology Indicators, OECD.

De statlige FoU-bevilgningenes fordeling på ulike formål i de nordiske landene sammenlignes i Figur 11. EUs standard for formålsinndeling (NABS³) inneholder 13 forskjellige kategorier, men i figuren har vi valgt å konsentrere oss om fire utvalgte formål:

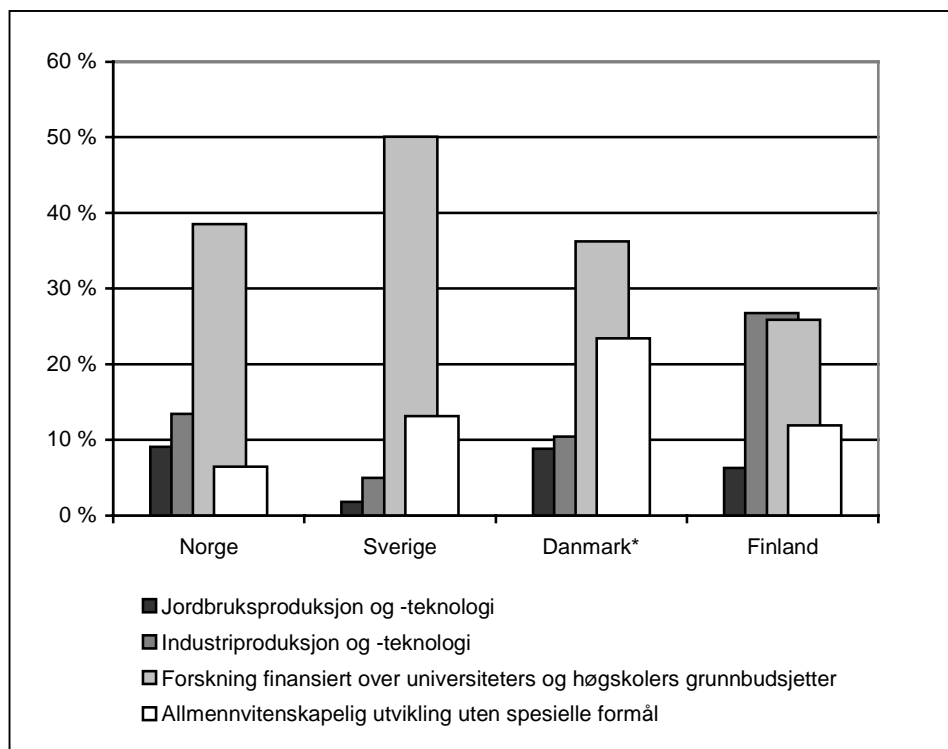
- Formål nr. 6 Jordbruksproduksjon og –teknologi som skal dekke all forskning innenfor primærnæringene,
- Formål nr. 7 Industriproduksjon og –teknologi som dekker sekundærnæringene,
- Formål nr. 10 Forskning finansiert over universiteters og høgskolers grunnbudsjetter som i hovedsak omfatter grunnforskning, og
- Formål nr. 11 Allmennvitenskapelig utvikling som skal dekke forskning uten spesielle formål og som ikke inngår i formålsgruppe nr. 10.

Summen av de fire formålene utgjør en stor del av den totale offentlige satsingen i de fire landene. I Norge utgjør de 68 prosent av de totale statlige bevilgningene, og i Danmark utgjør de 79 prosent. I Sverige og Finland utgjør de ca. 70 prosent av den offentlige satsingen.

Figuren viser at 50 prosent av den offentlige finansieringen i Sverige går til formål 10 - Forskning finansiert over universiteters og høgskolers grunnbudsjetter. Dette i stor grad er grunnforskning. I Finland satses det i stor grad på forskning innenfor Industriproduksjon og –teknologi, der denne kategorien er størst av de utvalgte formålene. De to nevnte formålene er også de to største innenfor norsk offentlig satsing, men nivået er noe lavere enn i Sverige og Finland. Den minste av de utvalgte kategoriene er i Norge forskning innenfor Allmennvitenskapelig utvikling uten spesielle formål, en kategori som utgjør en stor andel av den offentlige satsingen i Danmark. Norge er det landet der det offentlige satser mest på formål nr. 6 – Jordbruksproduksjon og –teknologi.

³ Nomenclature for the Analysis and Comparison of Scientific Programmes and Budgets.

Figur 11 Statlige bevilgninger til FoU i 1998 i Norge, Sverige, Danmark og Finland fordelt på utvalgte formål, etter EUs standard for formålsinndeling av FoU-bevilgninger (NABS). Prosent.

*1997-tall

Kilde: *Research and development: Annual statistics, Eurostat*

Vedlegg 1

NIFU skriftserie nr. 7/99 (opptrykk)

Statsbudsjettet 2000

Forskning og høyere utdanning i budsjettproposisjonen for 2000

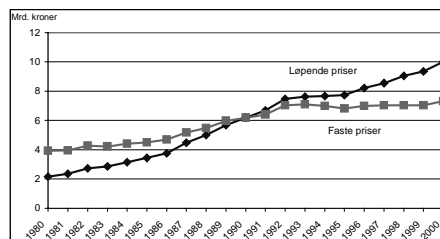
Et godt budsjettforslag for norsk forskning - men praktisk talt ingen økning i de offentlige forskningsbevilgningenes andel av bruttonasjonalprodukt

Forskning er høyt prioritert i Regjeringens forslag til statsbudsjett for 2000. Dette til tross synes det ikke som det foreslåtte forskningsbudsjett vil bidra nevneverdig til at de offentlige FoU-bevilgningenes andel av BNP øker. Bevilgningene til forskning over KUFs bevilgninger under programkategorien forskning vokser med 16 prosent nominelt, i første rekke p.g.a. avkastningen av det nye forskningsfondet og økning i EU-kontingenten. Informasjons- og kommunikasjonsteknologi og energiforskning kommer særlig godt ut i budsjettforslaget. Næringsrettet forskning får en solid vekst, etter flere år med nedgang i forskningsbevilgningene over tunge næringsdepartementer. Det er ubetydelig realvekst i bevilgningene til høyere utdanning. Antallet studieplasser i høyere utdanning går litt ned, og hele reduksjonen kommer ved universitetenes allmennfakulteter.

Et godt forskningsbudsjett

Med et forslag til forskningsbudsjett som nominelt ligger 650 mill eller vel 7 prosent høyere enn vedtatt budsjett for 1999, er forskning en av vinnerne i Regjeringens forslag til statsbudsjett for 2000.¹ Realveksten vil, basert på Regjeringens forutsetninger for neste års generelle pris- og lønnsvekst, bli på omlag 4 prosent.

Figur 1. Anslåtte FoU-bevilgninger over statsbudsjettet 1980-2000 uten oppdrag, i løpende og faste 1990-priser. Kilde: NIFU, St.prp. nr.1(1999-2000)

Følgende forslag i proposisjonen bidrar til det meste av veksten (men ikke alltid med bevilgningens fulle nominelle beløp, siden en del av postene ikke er rene forskningsbevilgninger):

- Avkastning (90 mill kroner) av det nye Forskningsfondet (KUF/Forskning). Det er varslet at fondskapitalen

¹ Tallene er hentet fra tabell på side 14 i KUFs budsjettproposisjon. Vi har i denne rapporten fullt ut lagt til grunn Regjeringens egne anslag over bevilgningene til forskning.

- vil bli vurdert utvidet fra 3 til 4 milliarder kroner i løpet av 2000.
- Økte kontingenter til deltakelse i EUs rammeprogram for forskning (om lag 130 Mill kr) (KUF/Forskning). Økningen framstår som større enn den reelt er, siden kontingenten for 1999 ble delvis dekket av overføring fra 1998.
 - Etablering av senter for fremragende forskning i tilknytning til IT-senteret på Fornebu (45 mill kroner) (KUF/Høyere utdanning, 30 mill kroner; Nærings- og handelsdepartementet, 10 mill kroner, Samferdselsdepartementet, 5 mill kroner).
 - Informasjons- og kommunikasjons-teknologisk forskning (IKT) får også ellers en betydelig vekst, bl.a. i form av økte bevilgninger til Norges forskningsråd og nytt språkteknologisenter på Voss (Nærings- og handelsdepartementet).
 - Bevilgning til første byggetrinn av forskningsfartøy (50 mill kroner); sammen med en økning i bevilgningene særlig til Havforskningsinstituttet, utgjør dette hovedkomponenten i oppfølgingen av den prioriterte satsing på marin forskning i St. meld. 39 (1998-99) *Forskning ved et tidsskille* (forskningsmeldingen) (Fiskeridepartementet).
 - Økte bevilgninger fra 1999 til 2000 til store utstyrsanskaffelser ved universiteter og høyskoler i forbindelse med ferdigstilling av nybygg, i første rekke RiT 2000 og realfagsbygget ved NTNU (KUF/Høyere utdanning).
 - En betydelig vekst i bevilgningene til energiforskning, i form av økte

bevilgninger til Norges forskningsråd, og bevilgning til "petroleumsrettet teknologiutvikling" (Olje- og energidepartementet).

Når det gjelder store forskningsposter forøvrig, merker en seg at Forskningsrådets generelle midler fra KUF (utenom administrasjon) kun får en liten nominell økning på 1 prosent fra 1999 til 2000.

Forskningsandelen over programkategorien for høyere utdanning får ingen realvekst utenom (forskningsandelen av) bevilgningene til større utstyrsanskaffelser i forbindelse med ferdigstilling av nybygg. Dette skyldes en liten nedgang i antall studieplasser ved universitetene.

Korrigert for forventet generell kostnadsvekst vil realveksten i forskningsbudsjettet i 2000 tilsvare litt over 4 prosent, eller i overkant av 400 mill 1999-kroner. Hvis kostnadsveksten i forskningssektoren blir høyere, slik den har vært de seneste årene, vil realveksten bli lavere. En del av veksten i 2000 er knyttet til økte kapitalutgifter (forskningsfartøy, store nyanskaffelser), og til økninger i internasjonale kontingenter (særlig til deltakelse i EUs rammeprogram for FoU) som ikke automatisk fører til økt norsk forskningsaktivitet. (Men i den grad kontingentøkningen reflekterer økte FoU-budsjetter i Brussel, representerer de også utvidede *mulige* finansieringskilder for norske forskere.)

Har så Regjeringen med dette budsjettforslaget reelt fulgt opp de forskningspolitiske mål som Stortinget og den selv har satt opp, - i Voksenåsenreklæringen, i Stortingsdebatter om forskning de seneste år og, særlig, i den nye forskningsmeldingen?

Ubetydelig vekst i de offentlige forskningsbevilgningenes andel av bruttonasjonalprodukt

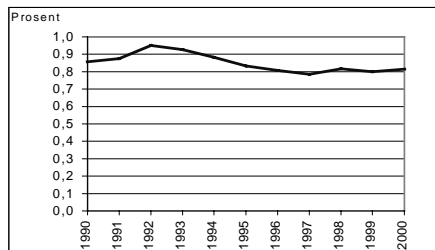
Det altoverveiende mål som statsbudsjettet vil bli vurdert opp mot, både denne gang og i årene som kommer, er *det ambisiøse vekstmålet* for norsk forskning som Regjeringen har foreslått i forskningsmeldingen. Her heter det at "Regjeringen går inn for å styrke forskningsinnsatsen i Norge, slik at Norge i løpet av neste femårsperiode kommer på linje med gjennomsnittet for OECD, målt i andelen av bruttonasjonalprodukt". Dette målet er gjentatt i St. prp. Nr 1 (1999-2000). Som kjent ligger Norge godt under OECD-gjennomsnittet på dette målet. Forskningsmeldingen benyttet tall for 1995, som på det tidspunkt den ble skrevet var de siste fullstendige tall for OECD-landene. Da lå FoU-andelen av BNP i Norge på 1,71 prosent, mens OECD-gjennomsnittet var 2,15 prosent. Når nå også 1997-tallene for OECD er tilgjengelig (foreløpige tall), viser de at Norge, med sine 1,68 prosent, har sakket ytterligere noe akterut i forhold til OECD-gjennomsnittet på 2,21 prosent.

Det er imidlertid en god del vansker forbundet med å benytte Regjeringens formulering av vekstmålet som grunnlag for en løpende vurdering av statsbudsjettets bidrag til vekst i norsk forskning. OECD-gjennomsnittet av BNP-andelen er et meget bevegelig mål, og vi vil måtte vente 3 år eller mer etter at bevilgningsbeslutningene er tatt før en ser i hvor sterk grad de eventuelt har bidratt til en positiv utvikling. Utviklingen i indikatoren er dessuten ikke bare avhengig av veksten i forskningsressursene isolert sett - av telleren i brøken, men også av den økonomiske utviklingen, BNP - av nevneren i brøken.

Det er enighet om at for å nå vekstmålet må både offentlig og privat sektor bidra.

Selv om en legger til grunn at privat sektor bør bidra med opptil 60 prosent (et tall som har vært nevnt), så gjenstår det mye som må dekkes gjennom offentlige forskningsbevilgninger over statsbudsjettet. På samme måte som i NIFUs tidligere analyser av statsbudsjettet, har vi beregnet det foreslåtte forskningsbudsjettets størrelse i forhold til Regjeringens anslag i nasjonalbudsjettet for BNP i 2000. Dette viser at til tross for den betydelige veksten i forskningsbevilgningene som ligger i forslaget, så vil dette bare gi en ubetydelig økning fra 1999 til 2000 i forskningsbudsjettets størrelse målt i forhold til BNP, jf figur 2. Grunnen er at veksten i BNP, i henhold til Regjeringens anslag i nasjonalbudsjettet, forventes å bli nesten like stor som den foreslåtte veksten i forskningsbudsjettet.

Figur 2. Anslåtte FoU-bevilgninger over statsbudsjettet 1990-2000 uten oppdrag, som andel av bruttonasjonalprodukt. Kilde: NIFU, St.prp.nr 1 (1999-2000)

Dette viser *hvor* ambisiøst Regjeringens vekstmål i realiteten er, når det på denne måten blir knyttet til FoU-andelen av BNP. Utviklingen i BNP får stor betydning, særlig i en tid da det er god utvikling i norsk økonomi. Paradokset er at jo bedre utviklingen er i norsk BNP, dess mer må offentlig og privat sektor øke sin samlede FoU-innsats for å nå vekstmålet. Regjeringen anslår i nasjonalbudsjettet for 2000 (s. 13) at BNP reelt vil vokse med 2,9 prosent i 2000 og deretter ha en reell årlig gjennomsnittlig vekst på 1,9 prosent i perioden 2001-2003. Hvis vi

antar at dette også blir veksten i 2004, og at OECD-gjennomsnittet på 2,21 prosent forblir uendret i perioden, vil det bety at nivået i offentlig og privat FoU til sammen vil måtte ligge i størrelsesorden 8 - 9 milliarder kroner høyere (i faste priser) ved utløpet av femårsperioden enn i 1999.

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi og energi særlig prioritert

Hva så med statsbudsjettets forhold til øvrige forskningspolitiske mål, prioriteringer og profileringer? Proposisjonen viser til at de foreslåtte prioriteringene i forskningsmeldingen ligger til grunn for budsjettforslaget - selv om meldingen ennå ikke er behandlet av Stortinget. Hovedprioriteringene er (1) å styrke det som kalles "den langsiktige og grunnleggende forskningen ved universitetene, høyskolene og forskningsinstituttene", samt å øke innsatsen innen fire spesifiserte temaområder: (2) marin forskning, (3) informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), (4) medisinsk og helsefaglig forskning og (5) forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø.

I forhold til (1) er det i første rekke den beregnede avkastningen av forskningsfondet som skal bidra. En annen sentral post der denne prioriteringen kommer til uttrykk er KUFs generelle bevilgning til forskningsformål gjennom Forskningsrådet. Den øker denne gang nominelt kun med 1 prosent fra 1999 til 2000, mens den fra 1998 til 1999 økte med 9,1 prosent. Bevilgningene til vitenskapelig utstyr ved universiteter og høyskoler er de samme som i fjor. Det er grunn til å merke seg at rekruttering ikke er særskilt behandlet og prioritert, på bakgrunn av forskningsmeldingens mål om 150 nye stipendstillinger per år, og i lys av de helt spesielle rekrutteringsutfordringer som den varslede veksten i norsk forskning reiser. Forskningsrådet har signalisert at

rekruttering og utstyr vil bli tilgodesett når avkastningen av fondet skal fordeles.

Veksten i de midler som Forskningsrådet får hånd om gjennom sitt ansvar for å disponere fondsbevilgningen, kan altså synes i noen grad å bli oppveid av en noe lavere generell bevilgning fra KUF enn det ville vært naturlig å forvente uten fondsbevilgningen. Hvis så er tilfelle, kan det synes å være i strid med én av forutsetninger som proposisjonen angir for fondets rolle i de offentlige forskningsbevilgninger - at fondsavkastningen "ikke skal komme til erstatning for den forskningen som blir finansiert av departementene i form av normale bevilgninger over statsbudsjettet". Men det heter også (i forskningsmeldingen) at "fondet skal ses i sammenheng med de offentlige bevilgninger over statsbudsjettet". I en vurdering av hva etableringen av fondet kan bety for prioriteringsprofilen i det offentlige forskningsbudsjett, kan det være verdt å merke seg at det som kalles "fri forskning" i en del år har vært, og er det også i 2000, høyt prioritert under KUFs generelle bevilgning til Rådet, mens fondsbevilgningen skal benyttes til "å styrke den langsiktige forskningen generelt, og de mer langsiktige delene av de fire brede tematiske satsingene" (dvs. (2) - (5) ovenfor).

Av disse tematiske prioriteringene synes det, som fremhevet innledningsvis, særlig å være satsingene på IKT og på forskning i skjæringsfeltet energi/miljø som kommer best ut i forslaget til statsbudsjett. Medisin og helse synes "avspist" med bevilgningen til telemedisin ved Universitetet i Tromsø, og en økning i forskningsbevilgningene fra Sosial- og helsedepartementet til Forskningsrådet. En satsing på marin forskning der byggingen av et nytt forskningsfartøy veier klart tyngst, kan også synes beskjedent og noe snevert innrettet. Krisen

i verftsneringen har kanskje her spilt en viss rolle.

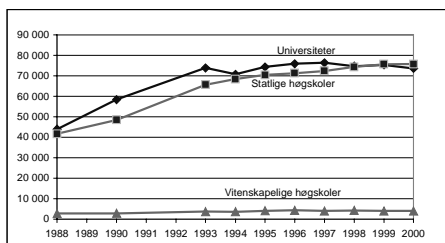
Den sittende Regjerings forskningspolitikk har en klar "verdiprofil". Denne er synlig i budsjettproposisjonens forskningspolitiske mål ved at forskningen "skal underlegges etiske og samfunnsmessige vurderinger", i det at etikk-komiteene styrkes, at oppdragsforskningens uavhengighet utredes, og at det nye Teknologirådet får en viss økning i sin bevilgning.

Distriktsprofilen i forslaget kommer bl.a til uttrykk ved at reduksjonen i antall studieplasser i sin helhet tas ved universitetene, og særlig ved Universitetet i Oslo.

Høyere utdanning

Korrigert for tekniske endringer, får bevilgningene til programkategorien høyere utdanning en nominell økning på 4,4 prosent i KUFs budsjettforslag for 2000. Til sammenlikning øker bevilgningene til programkategorien forskning over samme departement med 16,2 prosent. (Se figur 3)

Figur 3. Bevilgninger til programkategoriene høyere utdanning og forskning under KUFs budsjett i perioden 1995-2000. Løpende priser. Kilder: NIFU, St.prp. nr 1 (1999-2000)

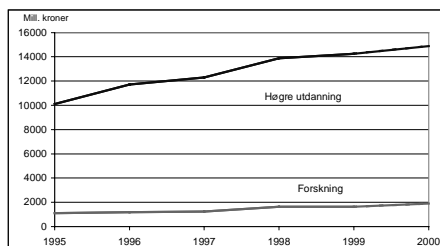
Dette innebærer en liten realvekst i bevilgningene til høyere utdanning på tross av en reduksjon i antall studieplasser. Det blir derved en svak vekst i bevilgningene per student. Bevilgningen over programkategorien høyere utdanning

inneholder også utstyrskostnader i forbindelse med nytt realfagbygg ved NTNU og to etableringer på Fornebu: et senter for fremragende forskning og et Bedriftsuniversitet.

Studieplasser ved høyskoler og universiteter

Departementet legger i 2000 opp til en nettoreduksjon i antall studieplasser på 1750. Bruttoreduksjonen er på ca. 2500 plasser. Det opprettes 760 nye, i hovedsak innen IKT og helsefag. I tillegg er institusjonene pålagt å omdisponere ca. 300 studieplasser til "utdanninger under oppbygging". Nettoreduksjonen i antallet studieplasser tas ved universitetene, mens nettotallene for de vitenskapelige høyskolene, kunsthøyskolene, de statlige høyskolene og de private høyskolene er omtrent uendret. Departementets måltall for antall studenter innen de ulike kategorier av høyere utdanning i budsjettet for 2000, innebærer at de statlige høyskolene vil ha flere studieplasser i 2000 enn de fire universitetene. (Se figur 4)

Figur 4. Studieplasser i universitets- og høyskolesektoren i perioden 1988 - 2000. Kilder: SSB, St.prp. nr 1 (1999-2000)

Det har vært en betydelig vekst i antallet studenter i høyere utdanning de siste 10 - 15 årene. Budsjettet for 2000 innebærer en utflating eller svak reduksjon i studenttallene. Budsjettforslaget kan på dette punkt ses i sammenheng med at antallet 19-åringer er redusert fra 62000 i 1994 til 53000 i 2000, og at det er svakere søkning

til høyere utdanning, bl.a. som følge av det relativt gode arbeidsmarkedet for tiden.

I stortingsmelding nr. 36 (1998 –99) (Dimensjoneringsmeldingen) diskuterer departementet ulike prinsipper for dimensjonering av høyere utdanning. Departementet legger bl.a. vekt på å tilby studieplass til flest mulig av de som søker til universiteter og høyskoler. I følge tall fra Samordna opptak har antallet kvalifiserte søkere som ikke har fått noe tilbud om høyere utdanning gått ned fra i overkant av 25000 søkere i 1993 og 1994, til ca. 3500 i 1998. I lys av at søkningen til høyere utdanning har gått noe ned de senere år, er det grunn til å tro at det med regjeringens budsjettforslag vil være få kvalifiserte søkere til høyere utdanning som ikke får noe tilbud i 2000, på tross av reduksjonen i antall studieplasser.

I følge dimensjoneringsmeldingen er det også et mål for utdanningspolitikken å opprette studieplasser innen fagområder hvor samfunnet vil ha særlig behov for arbeidskraft i årene som kommer. Regjeringen nevner i denne sammenheng behovet for økt kapasitet i studier innen farmasi, psykologi, medisin og odontologi. Målet om å øke kapasiteten innen disse fagområdene ble også understreket i Voksenåsenrklæringen. For odontologi signaliseres det riktignok at man venter på en egen utredning med vurdering av kapasiteten innen tannlegeutdanning.

Måltallene for antallet studieplasser innen ulike fagområder viser noe økning av kapasiteten innen medisin (175 nye studieplasser), psykologi (32 nye studieplasser) og farmasi (15 nye plasser). Måltallet for antall studieplasser innen odontologi innebærer ingen endring sammenliknet med 1999. Til sammen innebærer departementets budsjettforslag en utvikling i riktig retning i forhold til

regjeringens egne målsetninger. Det er likevel et spørsmål om dette er tilstrekkelig. Det er blant annet anslått et behov for 900 nye psykologer i Opptrappingsplanen for psykisk helse 1999 – 2006. Innen medisin har man måttet kjøpe utdanningskapasitet i utlandet, samtidig som det de senere år er blitt foretatt aktiv rekruttering av ferdig utdannede leger i andre land. Departementet ønsker imidlertid å opprette medisinutdanning ved Sentralsykehuset i Akershus fra høsten 2000, og forutsetter også at universitetsklinikken som etableres gjennom utviklings- og utbyggingsprosjektet RIT 2000 vil bidra til øket opptak ved NTNU.

Dimensjoneringsmeldingen legger opp til at utdanningskapasiteten innen lærerutdanning opprettholdes omtrent på dagens nivå, men understreker samtidig særskilte behov for å styrke kompetansen innen realfag på alle trinn i skolen. I budsjettet legges det likevel opp til en økning av kapasiteten innen allmennlærerutdanningen ved de statlige høyskolene (259 nye studieplasser) og ved lærerhøgskolen ved Lærerakademiet (50 nye studieplasser). I budsjettproposisjonen understrekes den negative utviklingen i søkningen til lærerutdanningene de senere år, og at institusjonene må legge vekt på rekrutteringstiltak. Behovet for utdanning av realfaglærere nevnes i departementets budsjettforslag, bl.a. under resultatmål for universitetene. Antallet studieplasser ved de matematisk-naturfaglige fakultetene i Oslo, Bergen og Tromsø reduseres imidlertid med ca. 480 plasser, mens antallet studieplasser ved fakultetene for realfag og teknologi ved NTNU er tilnærmet uendret sammenliknet med 1999.

Ved siden av søkningen til høyere utdanning og samfunnets behov for fagkompetanse på ulike områder, er regjeringen opptatt av å opprettholde like-

verdig utdanningstilbud i alle landsdeler og en best mulig geografisk fordeling av studieplasser. I budsjettforslaget har departementet ønsket å begrense adgangen ved allmennfakultetene i Sør Norge; særlig er adgangen på lavere nivå begrenset. Departementet har lagt vekt på at fordelingen av studieplasser må ses i et regional- og distriktpolitisk perspektiv. Dette har bl.a. kommet til uttrykk ved en realnedgang i bevilgningen til Universitetet i Oslo, og reduksjon i antall studieplasser ved de samfunnsvitenskapelige, historiskfilosofiske og matematisk-naturvitenskapelige fakultetene.

Med sikte på videreutvikling av grunnlaget for samarbeid og arbeidsdeling innenfor høyere utdanning, foreslår departementet bl.a. at universitetene og høyskolene skal få myndighet til selv å etablere eller nedlegge studietilbud på lavere grads nivå opp til et omfang av 30 vektall. Retningslinjer vil bli utarbeidet i samarbeid mellom departementet og Norgesnetttrådet, og skal foreligge i løpet av høsten 1999.

Forskerutdanning og –rekruttering

I dimensjoneringsmeldingen understrekes behovet for en styrking av hovedfag og forskerutdanning. I regjeringens forskningsmelding, St.meld. nr. 39 (1998 – 99), pekes det på at gjennomsnittsalderen for det vitenskapelige personalet er høy ved flere institusjoner og at det generelt er en økende etterspørsel etter kandidater med forskerutdanning. Forskningsmeldingen tar til orde for en økning av antallet rekrutteringsstillinger med gjennomsnittlig 150 nye stillinger pr. år i en femårsperiode. Regjeringen omtaler selv dette som et ”moderat ambisjonsnivå”.

Rekrutterings- og stipendiatstillinger er en sentral komponent i flere av KUFs forskningsbevilgninger. I forhold til den

omtale spørsmålet får i både dimensjoneringsmeldingen og i forskningsmeldingen, er det likevel overraskende at forskerutdanning og -rekruttering ikke drøftes særskilt. Bevilgninger til doktorgradsstipendiater og post doc-stillinger er fra og med budsjettet for 2000 lagt inn i rammene til institusjonene. For 2000 finansieres 562 stipendiatstillinger og 66 post doc-stillinger over universitetenes og høyskolenes budsjetter. Dette er det samme antall som i 1999.

Når det gjelder hovedfagsutdanning, får heller ikke dette noen spesiell omtale. Departementet foreslår imidlertid at omfanget av incentivbasert finansiering økes, bl.a. med en ”premiering” for avlagte vektall. Institusjonene skal få et mer selvstendig ansvar for samarbeid mellom institusjoner som ikke har etablert hovedfag og institusjoner som har hovedfag. Det vises også til at Norgesnetttrådet har satt ned en arbeidsgruppe som skal utarbeide forslag til opplegg for kvalitetssikring og evaluering av høyere utdanning. I dette arbeidet skal også en evaluering av hovedfag ved de statlige høyskolene som ikke har paralleller til hovedfag ved universitetene inngå.

Særskilte forslag

I budsjettet for Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) er det en relativt stor nominell økning sammenlignet med blå bok 1999 (11,6 prosent når det ikke korrigeres for tekniske endringer). Mye av denne økningen (126,8 millioner kroner) skyldes en øremerket utstyrsbevilgning til nytt realfagbygg.

Med henvisning til St.meld. nr. 42 (1998 – 99) Status og framdrift for etablering av et IT- og kunnskapscenter på Fornebu, foreslår regjeringen at det bevilges 30 millioner kroner over KUFs budsjett til

etableringen av et senter for fremragende forskning på Fornebu. Dette kommer i tillegg til bevilgninger fra Nærings- og handelsdepartementet (10 millioner kroner) og Samferdselsdepartementet (5 millioner kroner) til samme formål. Sentra for fremragende forskning blir i forskningsmeldingen trukket frem som et viktig tiltak for å heve kvaliteten i norsk forskning, og budsjettet følger dermed her opp en av intensjonene i denne meldingen. Etableringen av senteret er også del av satsingen på IKT som et av fire prioriterte temaområder for norsk forskning. Hovedfokus for senteret vil være kommunikasjonsteknologi og programvareutvikling. Norges forskningsråd skal koordinere den videre planleggingen av senteret.

I budsjettet foreslås det også å etablere et "Bedriftsuniversitet" på Fornebu. Dette skal være et samarbeid mellom Universitetet i Oslo, Norges teknisk naturvitenskapelige universitet og SINTEF og skal tilby brukerrettet etter- og videreutdanning, bla. ved bruk av ny teknologi. Bedriftsuniversitetet er i budsjettforslaget ført opp med en bevilgning for 2000 på 15 mill. kroner, men skal på sikt være selvfinansierende.

I forskningsmeldingen foreslår Regjeringen et nytt finansieringssystem for universiteter og høyskoler som i sterkere grad enn det nåværende skiller mellom bevilgningene til undervisning og forskning. En hovedbegrunnelse for reformen er å synliggjøre forskningsmidlene særskilt, bl.a. for i noe større grad å kunne skjerme forskningen i forhold til svingningene i antallet studieplasser. Budsjettproposisjonen går ikke nærmere inn på forslagene, og har denne gang lagt eksisterende system til grunn, men altså søkt å tilgodese bl.a. forskningen ved bare å ta ut halvparten av den reduksjon normal beregningsmåte skulle tilsi. Budsjettproposisjonen understreker imid-

lertid at en slik synliggjøring av forskningen stiller økte krav til institusjonene om å utvikle en mer selvstendig institusjonell politikk for sin forskningsvirksomhet. Denne må baseres på prioritering av kvalitet og strategiske vurderinger: "Det vil i økende grad bli lagt vekt på kvalitet som kriterium for tildeling av ressurser. Dette medfører et sterkere krav til at institusjonene profilerer og prioriterer FoU-innsats. Alle institusjonene må foreta strategiske valg for forskningsvirksomheten".

Forskning på KUFs budsjett

Forskning generelt

Programkategori 07.70 Forskning i KUFs budsjett viser en nominell økning på 16,2 prosent sammenlignet med blå bok 1999. Hele realveksten over programkategorien forskning i KUFs budsjett skyldes avkastningen av det nye forskningsfondet og en vesentlig økning i bevilgningen til EUs rammeprogram for forskning. Den største bevilgningen under denne programkategorien er KUFs bevilgning til Norges Forskningsråd. Den øker nominelt med 1,5 prosent, hvilket innebærer en realnedgang i forhold til 1999. (Se nedenfor om Norges forskningsråd.)

Bevilgningene til internasjonale samarbeidstiltak øker med 31,8 prosent nominelt. Det skyldes som sagt bevilgninger til kontingenten for norsk deltagelse i EUs rammeprogram for forskning. Endringen i budsjettbevilgningen er større enn det den faktiske kontingent i 1999 og 2000 tilsier, ettersom overførte midler på 51 mill kroner fra 1998 ble benyttet til kontingentbetaling i 1999. I tillegg er det i budsjettet for 2000 satt av midler til en økning i innbetalinger fra Norge på 18 prosent sammenliknet med den faktiske kontingent i 1999.

Forskningsrådet gjennomførte i 1997 en analyse av det norske engasjementet i ulike organisasjoner for internasjonalt forsknings samarbeid. I forskningsmeldingen tok departementet til orde for fortsatt norsk deltagelse i disse organisasjonene, men uttrykte samtidig et ønske om å redusere kostnadene ved medlemskapet i Det europeiske senter for kjernefysikk, CERN. Begrunnelsen var bl.a. at selv om forskningen ved CERN holder høy kvalitet, har norsk industris leveranser til organisasjonen avtatt de senere år. I budsjettet videreføres kontingentbevilgningene til CERN og andre internasjonale organisasjoner på samme nivå som i 1999, i tråd med inngåtte avtaler.

Forskningsfondet

Et nytt kapittel på KUFs forskningsbudsjett er Fondet for forskning og nyskaping. Fondets avkastning skal disponeres av Forskningsrådet innenfor rammer som fastsettes av Storting og Regjering. Det understrekes i budsjettproposisjonen at bevilgningene fra fondet ikke skal komme til erstatning for den forskning som blir finansiert av departementene, men at forskningsfondet er opprettet som et tillegg og supplement til de ordinære bevilgningene over statsbudsjettet. For 2000 er det budsjettet med en avkastning fra fondet på 90 mill kroner. Det heter i budsjettforslaget at "...fondet spesielt skal bidra til både styrkingen av den langsiktige, grunnleggende forskningen i kunnskapsallmeningen generelt, og de mer langsiktige delene av de fire brede tematiske satsingene: marin forskning, IKT, medisin og helse og forskning i skjæringsfeltet mellom miljø og energi. Midlene skal kunne finansiere særskilte tiltak for å fremme kvalitet." Det varsles at fondskapitalen vil kunne bli utvidet fra 3 til 4 milliarder kroner i løpet av 2000. Den økning i forskningsbevilgningene som

avkastningen av denne utvidelsen eventuelt medfører er ikke tatt med i beregningene av veksten i det anslåtte forskningsbudsjett for 2000.

Forskningsfondet vil, ut fra den omtale det gis i forskningsmelding og statsbudsjett, komme til å spille en svært sentral rolle i norsk forskningsfinansiering og -politikk. Avkastningen skal benyttes for å oppfylle en rekke helt sentrale forskningspolitiske målsettinger. Det skal oppfylle den overordnede prioriteringen av langsiktig, grunnleggende forskning; i budsjettproposisjonen for 2000 er dette tilsynelatende det eneste enkeltforslag av betydning med en klar adresse til denne sentrale prioriteringen. Det skal gi Forskningsrådet det utvidede strategiske handlingsrom det lenge har bedt om. Og - kanskje aller viktigst - det er nøkkелеlementet i Regjeringens strategi for å oppfylle den offentlige del av ansvaret for at det ambisiøse vekstmålet for norsk forskning for de neste fem år blir oppfylt. Regjeringen fremhever i Gul bok at den "vil vurdere Forskningsfondets størrelse i lys av ambisjonene i St.meld.nr 39 (1998-1999)".

Norges forskningsråd

Forskningsrådet mottar sine bevilgninger fra flere ulike departementer.² Fra Kirkeutdannings- og forskningsdepartementet (KUF), Nærings- og handelsdepartementet (NHD), Olje- og energidepartementet (OED), Fiskeridepartementet (FID), Landbruksdepartementet (LD) og Miljøverndepartementet (MD) mottar Forskningsrådet såkalte generelle bevilgninger. I de generelle bevilgningene inngår basisbevilgninger til en rekke

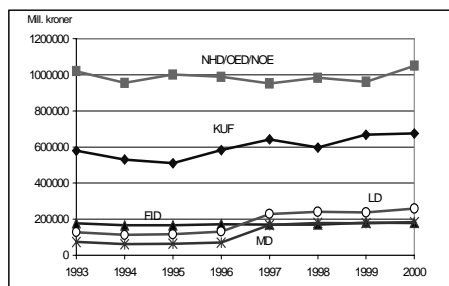
² Alle tall i omtalen av forslaget til bevilgninger for 2000 til Norges forskningsråd bygger utelukkende på tall fra budsjettproposisjonen.

institutter. Posten for instituttbevilgninger har økt betydelig de seneste årene, som en følge av gjennomføringen av Regjeringens retningslinjer for statlig finansiering av forskningsinstitutter. Det er ingen nye instituttoverføringer i 2000. I KUFs generelle bevilgning inngår også en egen post for administrasjonskostnader i Forskningsrådet. Fra 2000 er også avkastningen fra Fondet for forskning og nyskaping oppført som en del av de generelle midler til Forskningsrådet.

De generelle bevilgningene fra KUF, NHD, OED, FID, LD, og MD utgjør, eksklusiv fondsavkastningen, til sammen 2 231 millioner kroner. Korrigert for tekniske endringer utgjør dette i henhold til proposisjonen en nominell vekst på omlag 4,5 prosent. Inkludert fondsavkastningen er veksten på omlag 8,7 prosent.

Figur 5 viser utviklingen i de generelle bevilgningene til Forskningsrådet fra Norges forskningsråds etablering frem til i dag i løpende priser. Tallene tom. 1999 kommer fra Forskningsrådets reviderte budsjetter, mens tallet for 2000 stammer fra St.prp.nr. 1 (1999 – 2000). Avkastningen fra Fondet for forskning og nyskaping er holdt utenfor.

Figur 5 Generelle midler til Norges forskningsråd i perioden 1993-2000 (instituttbevilgninger inkludert). Mill. kr. Løpende priser. Kilder: Norges forskningsråd, St.prp. nr 1 (1999-2000)

I tillegg til de generelle bevilgningene mottar Forskningsrådet spesielle program- og prosjektmidler fra en lang rekke departementer. De spesielle forskningsbevilgningene kan normalt ikke avleses direkte i budsjettproposisjonene. De opplysninger fra Forskningsrådet som er nødvendig for å beregne utviklingen i disse bevilgningene var ennå ikke tilgjengelige da denne rapport ble ferdigstilt. I 1999 utgjorde midlene til spesielle forskningsformål i overkant av 426 millioner kroner, eller 14,8 prosent av Forskningsrådets totalbudsjett. (Kilde: Norges forskningsråd). I Sosial- og helsedepartementets budsjettproposisjon er det oppgitt at dette departements bevilgninger til Forskningsrådet i 2000 vil øke med omlag 10 prosent.

Den generelle bevilgningen fra KUF - utenom fondsavkastningen - er nominelt 1,5 prosent høyere enn i fjor. Administrasjonsbevilgningen øker med 3,3 prosent (begrunnet i merarbeid med forvaltningen av fondsavkastningen), mens bevilgningen til forskningsformål øker med nominelt 1 prosent. I denne bevilgningen ligger det anbefalinger om fordelingen på ulike forskningsområder. I disse anbefalingene ligger det en nominell økning til humanistisk forskning, forskning innen medisin og helse og naturvitenskapelig og teknologisk forskning med ca. 1 prosent sammenlignet med fordelingen i inneværende år. For samfunnsvitenskapelig forskning, miljø- og utviklingsforskning og vitenskapelig utstyr ligger det ingen nominelle endringer sammenlignet med 1999. Departementet ønsker en nominell økning av ressursene til forskerrekruttering innen bioproduksjon og foredling med 3,3 prosent. Et mindre ufordelt beløp skal fordeles av Hovedstyret i Forskningsrådet innenfor KUFs ansvarsområde. Denne bevilgningen er redusert nominelt fra 7,5 millioner kroner i 1999 til 6,8 millioner kroner i forslaget for 2000.

NHDs tilskudd til Norges forskningsråd øker nominelt med 6,4 prosent. NHD har endret sin budsjettstruktur for 2000. Begrunnelsen er bl.a. et ønske om å se næringsrettet brukerstyrt forskning og næringsrettet strategisk forskning i sammenheng. Endringen i budsjettstruktur skal bidra til å sikre konsentrasjon av innsatsen om strategisk viktige områder, bl.a. knyttet til sentrale næringsklynger. Bevilgningene har derfor i stor grad fått en tematisk innretning mot noen utvalgte områder: Et verdiskapende IT- og tjenestesamfunn, Bærekraftig verdiskapning fra natur og energiresurser, En konkurransedyktig maritim og offshore-nasjon, Økt verdiskapning på grunnlag av biologiske ressurser og næringsmidler samt Verdiskapning fra andre landbaserte næringer. Mens bevilgningen til brukerstyrte programmer har en realnedgang fra 1999 til 2000, vokser bevilgningen til strategiske instituttprogrammer betydelig, også når en ser bort fra NHDs bevilgning på 10 mill kroner til IT-senter på Fornebu, som er lagt inn i denne posten. Dette er en prioritering som videreføres fra 1999-budsjettet. En merker seg dessuten at departementet slutter seg til Forskningsrådets anbefaling i rådets *Strategi for næringsrettet forskning og utvikling*, om å tilstrebe større langsiktighet for den brukerstyrte forskningen. Under programkategorien innovasjonstiltak vil programmet FORNY bli tilgodesett med en betydelig vekst.

OEDs bevilgning til Forskningsrådet er den som har den sterkeste veksten i prosent fra 1999 til 2000. Bevilgningen øker fra 157 millioner kroner i blå bok 1999 til 189,5 millioner kroner i forslaget til budsjett for 2000 – en nominell økning på om lag 15 prosent korrigert for tekniske endringer. I alt øker bevilgningen til brukerstyrt forskning med ca. 21 mill kroner, til 120 millioner kroner. Mesteparten av denne økningen skjer innen Energi- og vassdragssektoren – en

oppfølging av Energimeldingen, St meld nr 29 (1998-99), og av prioriteringen i forskningsmeldingen av forskning i skjæringsfeltet energi og miljø. Departementet fremhever betydningen av kunnskap i forhold til alternative energikilder i fremtiden. Det vises også til arbeidet med en samlet tverrfaglig strategi for energiforskningen i Forskningsrådet. Satsingen innen petroleumssektoren skal i følge departementet konsentreres mer på selektive områder der det er et klart behov for offentlige penger. I tillegg til den generelle forskningsbevilgningen til Forskningsrådet, legger departementet også opp til en relativt sterk satsning innen petroleumsrettet teknologiutvikling. Midlene skal kanaliseres gjennom Forskningsrådet, men dette synes ikke å være en ren forskningsbevilgning.

MDs bevilgning til Norges forskningsråd øker nominelt med 5,8 prosent i forslaget til statsbudsjett for 2000. Forskning innen klimaendringer, biologisk mangfold og helse- og miljøfarlige kjemikalier er prioritert. Dette er i følge departementet en oppfølging av satsningsområdet forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø i forskningsmeldingen.

FIDs bevilgning til Forskningsrådet i forslag til statsbudsjett for 2000 går ned med 1,4 prosent nominelt. Også når det gjelder FIDs bevilgning til Forskningsrådet skjer det tekniske endringer i 2000. Virkemiddel- og programstrukturen legges om slik at rammene for de strategiske programmene økes på bekostning av satsing på forskningsprogrammer. Departementet legger vekt på at prioriteringene i St. meld. nr. 51 (1997 – 98) Perspektiver på utvikling av norsk fiskerinæring, blir fulgt opp.

Den generelle bevilgningen til Norges forskningsråd over LDs budsjett øker nominelt med 5,1 prosent sammenlignet med vedtatt budsjett for 1999.

Bevilgningen går til en rekke forskningsprogrammer, dels helfinansiert av LD og dels finansiert sammen med andre departementer. Departementet legger vekt på utviklingen i distriktene, og ønsker å prioritere forskningsinnsats overfor skog, skogindustri og arealressurser. Departementet ønsker også forsterket innsats innen forskning rettet mot landbruksbasert industri. I tillegg legges det vekt på forskning omkring mat og helse.

Regjeringen legger i omtalen av forslaget til bevilgninger til Norges forskningsråd for 2000 vekt på å følge opp satsingene som er omtalt i den nye forskningsmeldingen. I de generelle bevilgningene til Norges forskningsråd følges disse områdene opp i noen grad. Særlig gjelder dette bevilgningene rettet mot satsningsområdet forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø på OED og MDs budsjetter. Satsingen på IKT ligger åpenbart inne særlig i NHDs forslag til budsjett, men pga. den nye budsjettstrukturen er det foreløpig vanskelig å få oversikt over dette. Satsingen på marin forskning skjer tilsynelatende først og fremst utenom Forskningsrådets bevilgninger (bl.a. nytt forskningsfartøy), mens satsingen på medisin og helse synes i første rekke å være ivaretatt gjennom den angitte økningen i spesielle midler til forskningsprogrammer over Sosial- og helsedepartementets budsjett.

Det viktigste nye i forslaget til budsjett for Forskningsrådet 2000 er nok at rådet skal disponere avkastningen av Fondet for forskning og nyskaping. Dersom dette føyes til KUFs generelle bevilgning til Forskningsrådet gir dette en vekst i bevilgningen til forskningsformål fra KUF på 17,5 prosent. Eventuell ytterligere avkastning av den varslede utvidelsen av fondskapitalen kommer vil komme i tillegg. Hvordan dette vil slå ut på prioriteringene vil selvsagt være avhengig av hvordan Forskningsrådet

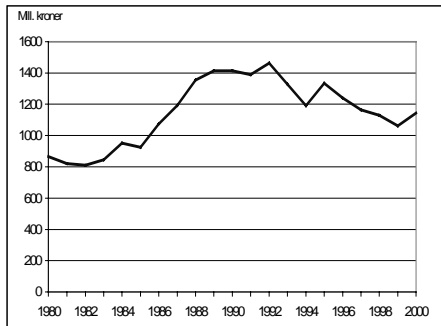
kommer til å disponere fondsavkastningen. Forskningsrådet har signalisert at poster som vitenskapelig utstyr og rekruttering vil bli særlig tilgodesett. Det synes fullt ut i samsvar med det mandat som er gitt om at fondets avkastning skal benyttes til å "styrke den langsiktige, grunnleggende forskningen i kunnskapsalmenningen generelt". Men mens "fri forskning" har vært høyt prioritert de siste årene under KUFs generelle bevilgning forøvrig, og er det også i forslaget for 2000, skal fondsavkastningen også benyttes mer strategisk i forhold til overordnede prioriteringer, ved at det også skal bidra til å styrke "de langsiktige delene av de fire brede tematiske satsingene" i forskningsmeldingen (dvs marin forskning, IKT, medisin og helse, energi/miljø).

Næringsrettet forskning

Det meste av bevilgningene til næringsrettet forskning over statsbudsjettet er på budsjettene for Nærings- og handelsdepartementet (NHD), Olje- og energidepartementet (OED), Fiskeridepartementet (FID) og Landbruksdepartementet (LD).³ I alle disse departementenes budsjettforslag er det foreslått vekst i bevilgningene til forsknings- og utviklingsformål i 2000. Målt i prosenter, er veksten klart størst for OED, med en nominell vekst på 21,1 prosent, og FID, som har en nominell vekst på 16,4 prosent. Det er en betydelig realvekst i bevilgningene til NHD og OED sett under ett, etter at disse, med unntak for to år, har hatt en gjennomgående nedgang på 90-tallet, jf figur 6.

³ Omtalen i dette avsnitt gjelder i all hovedsak bevilgninger under de aktuelle departementenes poster for programkategorien "forskning og utvikling".

Figur 6. Anslåtte FoU-bevilgninger 1980-2000 over budsjettene til NHD og OED og tilsvarende departementer. Faste 1990-priser. Kilde: NIFU, Stp.prp. nr 1 (1999-2000)

Veksten i OEDs og FIDs forskningsbevilgninger reflekterer to av satsningsområdene i forskningsmeldingen, hhv. forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø og marin forskning. Den nominelle veksten i Nærings- og handelsdepartementets og Landbruksdepartementets FoU-bevilgninger på hhv. 5,0 og 3,6 prosent, innebærer en liten realvekst for disse. To sentrale trekk som går igjen i Regjeringens forslag for næringsdepartementenes forsknings- og utviklingsbudsjetter er at IT må utvikles og tas i bruk i hele samfunnet, og at de små og mellomstore bedriftene må styrke sin innsats i forskning og bli flinkere til å ta forskningsresultater i bruk.

Nærings- og handelsdepartementet

Nærings- og handelsdepartementets forsknings- og utviklingsbudsjett er foreslått økt fra 1.247 til 1.309 millioner kroner, en nominell vekst på 5 prosent. Innenfor denne totalrammen, peker overføringer til forsknings- og utviklingskontrakter seg ut med en vekst på 9,6 prosent. Regjeringen understreker at for å nå målet om en økning i FoU-aktiviteten som kan bringe Norge opp til gjennomsnittet i OECD-området må ”en vesentlig

del av denne økningen finansieres av næringslivet selv”. Regjeringen avventer innstillingen fra Hervik-utvalget som for tiden utreder egnede virkemidler for å nå dette målet.

Regjeringen legger i proposisjonen stor vekt på utviklingen av data- og teleteknologi, samt at målet i næringsrettet IT-plan 1998-2001 er ”at avansert utvikling og bruk av IT skal bli et av de største konkurransefortrinn for norsk næringsliv”. Dette kommer blant annet til uttrykk i foreslåtte investeringer i forbindelse med etablering av et IT- og kunnskapssenter på Fornebu. Regjeringen foreslår 260 millioner kroner bevilget over Nærings- og handelsdepartementets budsjett som statlig kapital til IT-senteret, midler som skal fremskaffes gjennom salg av statlige eiendommer på Fornebu. Det foreslåtte senter for fremragende forskning i tilknytning til IT-senteret på Fornebu vil få en bevilgning på 10 millioner kroner fra Nærings- og handelsdepartementet, som i første rekke skal gå til forskning innenfor områdene kommunikasjonsteknologi og store programsystemer. 25 millioner kroner foreslås også bevilget som innskuddskapital i et Språkteknologisenter på Voss.

Regjeringen tar sikte på at små og mellomstore bedrifter skal bli mer aktive i forhold til forskning, både ved samarbeid seg imellom og ved å søke kontakt med forskningsmiljøene. Regjeringen ser dette i sammenheng med det samarbeidet som er utviklet mellom Norges Forskningsråd og Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND), hvor formålet er at SNDs regionskontorer skal bidra til å knytte kontakter mellom forskningsmiljøene og de små og mellomstore bedriftene.

SND administrerer dessuten to FoU-tiltak for Nærings- og handelsdepartementet. Dette er offentlige forsknings- og ut-

viklingskontrakter (OFU) og industrielle forsknings- og utviklingskontrakter (IFU). For 2000 er det foreslått avsatt 151 millioner kroner til denne typen kontrakter, hvorav OFU-kontrakter står for 100 millioner kroner og IFU-kontrakter for 51 millioner kroner. OFU-kontrakter omfatter en offentlig etat og en eller flere bedrifter, mens IFU-kontrakter ytes til samarbeid mellom flere bedrifter, gjerne i form av en stor kundebedrift og flere mindre leverandørbedrifter. I ordningene står henholdsvis den offentlige etaten og den store kundebedriften for markedskunnskap som skal virke som "lokomotiver" for nødvendig forskning og utvikling i de mindre bedriftene.

Nærings- og handelsdepartementets overføring til Norges forskningsråd er foreslått økt fra 809 millioner kroner til 860,8 millioner kroner, en nominell vekst på 6,4 prosent. (Se eget avsnitt om bevilgningene til Norges forskningsråd).

Departementet mener at omsetning knyttet til bioteknologi vil få en kraftig vekst i de kommende årene – kanskje så mye som en tre- til firedobling. Regjeringen mener at en kommersialisering av den biomedisinske grunnforskningen kan gi god økonomisk og samfunnsmessig avkastning. Den bioteknologiske forskningen vil konsentreres mot medisin og helse, matvareproduksjon og marin bioteknologi.

Olje- og energidepartementet

For Olje- og energidepartementet er det foreslått en økning fra 174,5 til 211,4 millioner kroner til forskningsformål, noe som innebærer en nominell vekst på 21,1 prosent. Bevilgningen til Norges forskningsråd er foreslått økt fra 157 til 189,5 millioner kroner.

En av hovedsatsingene i forskningsmeldingen er forskning i skjæringsfeltet mellom energi og miljø. Dette er også fremhevet i St. meld. nr.29 "Om energipolitikken". Målet er å styrke så vel norsk kompetanse på området som universitets- og forskningsmiljøene og næringslivets egeninnsats til forskning og utvikling. Den foreslåtte økningen til Norges Forskningsråd henger sammen med denne satsningen, og forklarer i stor grad den sterke veksten i FoU-bevilgninger under Olje- og energidepartementet.

Selskapene i energi- og vassdragssektoren er i motsetning til i petroleumssektoren gjerne små eller mellomstore, og bruker normalt mindre ressurser til forskning. Sektoren er i større grad enn petroleumssektoren avhengig av offentlig forskningsinnsats. I petroleumssektoren er oljeselskapene både store og sentrale på forskningssiden. Utgangspunktet i petroleumssektoren er i dag redusert aktivitet, en trend som også har ført til at selskapene i olje- og gassindustrien har benyttet færre midler til FoU. Samtidig står miljøet overfor store utfordringer i form av naturmessige utfordringer (blant annet boring på dypere vann og i mer værutsatte områder) og et stadig sterkere kostnadspress for å gjøre flere felter økonomisk drivverdige.

Målet med den offentlige forskningsinnsatsen i petroleumssektoren kan deles i to: For det første skal den offentlige innsatsen sikre samfunnsmessige interesser og ha et mer langsiktig og grunnleggende perspektiv, og for det andre skal den bidra til å utløse økt innsats fra private virksomheter på området.

Som et svar på redusert utviklingsaktivitet i petroleumssektoren, ble samarbeidsprogrammet Demo 2000 startet opp i 1999. Formålet har vært å styrke den prosjektrettede teknologiutviklingen gjen-

nom et samarbeid mellom oljeselskaper, leverandørindustri, forskningsmiljøer og staten. I budsjettforslaget er det avsatt 100 millioner kroner til formålet, noe som tilsvarende bevilgningen for inneværende budsjettår. Denne bevilgningen regnes antakelig ikke fullt ut som FoU, og teller ikke med det fulle nominelle beløp i det anslåtte forskningsbudsjett for 2000. Det forventes imidlertid at bevilgningen vil "utløse 300 – 400 mill kroner i økte FoU-investeringer hos oljeselskapene og leverandørene".

Fiskeridepartementet

Forsknings- og utviklingsområdet innenfor Fiskeridepartementet vokser fra 576 til 671 millioner kroner, som innebærer en økning på 16,4 prosent. Den klart viktigste bidragsyter til den betydelige veksten fra 1999 til 2000, er forslaget om en startbevilgning på 50 millioner kroner til bygging av et nytt havforskningsfartøy. Bevilgningen er forutsatt fulgt opp både i 2001 og 2002. Samlet kostnadsramme er beregnet til 250 millioner kroner. Utenom bevilgninger til kapitalinvesteringer (havforskningsfartøy og nytt sjøvannsinntak ved Austevoll havbruksstasjon) utgjør den nominelle veksten i bevilgningene til forskning og utvikling i Fiskeridepartementets budsjett 6,5 prosent.

Utenom bevilgningen til nytt havforskningsfartøy, er det tre sentrale satsingsområder innenfor Fiskeridepartementets FoU-kapittel: For det første en bevilgning på 8 millioner kroner til bestandsestimering og prognoser, hvorav 2,5 millioner kroner gjennom tilskuddet til Norges forskningsråd, der hovedformålet er bedre kvantifisering av usikkerhet knyttet til estimeringen. Det foreslås dessuten en bevilgning på 7 millioner kroner til nytt sjøvannsinntak ved Austevoll havbruksstasjon, og en bevilgning på 3,5 millioner kroner til utviklingstiltak innenfor skjellproduksjon.

I St.meld. nr. 51 (1997-98) og i forskningsmeldingen tas det til orde for å innføre en generell FoU-avgift i fiskeri- og havbruksnæringen. Bakgrunnen for forslaget er at næringen i stor grad består av små virksomheter som i liten eller ingen grad bedriver forskning på egen hånd. Samtidig peker nettopp disse næringene seg ut som naturlige vekstnæringer i de kommende årene. I forslaget fra Fiskeridepartementet omtales dette forslaget under overskriften "Prioriteringer for 2000", men omtalen er kort og angir ikke om det er grunn til å vente innføring av en slik ordning allerede neste år.

Landbruksdepartementet

Landbruksdepartementet legger i budsjettproposisjonen vekt på å følge opp grunnleggende og strategisk forskning på området. Departementet vil søke å følge opp både Forskningsmeldingen og Langtidsplan for Landbruksforskningen (1998 – 2005). I budsjettet for 2000 er det lagt særlig vekt på følgende tematiske områder: FoU rettet mot forbrukerholdninger, matvarekvalitet og –trygghet i hele næringskjeden samt verdiskapning basert på norske jordbruksvarer, marked og forbrukerkrav. Et annet viktig område er skogproduktene samfunnsmessige verdi og konkurransekraft og samfunnsplanlegging og arealplanlegging. Departementet legger vekt på å følge opp de fire satsingsområdene i forskningsmeldingen. Det vises til at matkvalitet og helse er et element i Regjeringens satsing på medisin og helse, og skog står sentralt både innen miljø og energi.

Under programkategorien Forskning og utvikling er det foreslått en bevilgning på 258,8 millioner kroner. Dette er en videreføring på samme nivå som i vedtatt budsjett for 1999. I budsjettet blir det bl.a. foreslått å innføre en avgift på skogsvirke

for å fremme fellestiltak i skogbruket. Det vises i denne sammenheng til behovet for å legge til rette for aktiv brukerdeltagelse og brukerfinansiering av FoU-arbeidet i skogsektoren. Det er også ført opp FoU-tiltak under andre programkategorier.

Blant annet er det foreslått å opprette et produktutviklingssenter for næringsmiddeindustrien i regi av Matforsk, Fiskeriforskning og Norkonserv.

NIFU har i en årrekke utarbeidet en oversikt over av hva den framlagte budsjettproposisjon innebærer for universiteter, høyskoler, forskningsråd og institusjoner med forskning. I forhold til budsjettforslaget for 2000 er dette arbeidet delt i to: (1) denne hurtigutredningen om den forsknings- og utdanningspolitiske profilen i forslaget, der vi har lagt vekt på å se budsjettforslaget i forhold til sentrale forsknings- og utdanningspolitiske dokumenter, og (2) en publikasjon i januar/februar 2000 som dokumenterer det *vedtatte* budsjett for 2000.

Denne rapporten er utarbeidet av Egil Kallerud (prosjektleder), Øyvind Sâtvedt, Thor Kleppen Sættem, Kari-Anne Kristensen og Bo Sarpebakken. Rapporten er også publisert på NIFUs hjemmeside: <http://www.nifu.no>. For spørsmål, kontakt: Seksjonsleder Egil Kallerud, NIFU, tlf 22 59 51 52, egil.kallerud@nifu.no.

Oslo, oktober 1999

Vedlegg 2

Tabeller

Tabell V2.1 Anslåtte bevilgninger til FoU over statsbudsjettet 1980-2000, eksklusive oppdrag. Løpende og faste 1990-priser (millioner kroner), og som andel av bruttonasjonalprodukt og totalt statsbudsjett (prosent).

År	Løpende priser (mill kr)	Faste 1990-priser (mill kr) ¹	Andel av BNP (%)	Andel av totalt budsjett (%) ^{2,3}
1980	2152	3931	0,69	2,00
1981	2358	3959	0,66	1,89
1982	2727	4265	0,69	1,96
1983	2861	4218	0,65	1,81
1984	3145	4407	0,64	1,84
1985	3435	4494	0,63	1,77
1986	3757	4691	0,67	1,67
1987	4469	5167	0,73	1,81
1988	5006	5489	0,78	1,92
1989	5664	5969	0,83	1,99
1990	6188	6188	0,86	2,02
1991	6668	6406	0,87	2,02
1992	7462	7028	0,95	2,15
1993	7624	7095	0,93	2,05
1994	7663	6981	0,88	2,03
1995	7736	6810	0,83	2,13
1996	8206	6983	0,81	2,24
1997	8543	7022	0,78	2,28
1998	9040	7039	0,82	2,10
1999	9361	7042	0,80	2,05
2000	10087	7385	0,82	2,13

¹ For fastprisberegningen er lagt til grunn spesialindeks for utviklingen innen statlig forskning og utviklingsarbeid for perioden til og med 1998. For de to siste årene er lagt inn forutsetning om hhv. 3,5 og 2,75% vekst (beregnet med bakgrunn i forutsetninger om pris- og lønnsvekst i Nasjonalbudsjettet 2000).

² Totalt statsbudsjett, eksklusive lånetransaksjoner og overføringer til Statens petroleumsfond. Det er ikke korrigert for bevilgninger som statlige institusjoner også inntektsfører. Korrigert for dette ville andelene øke med omlag 0,01 prosentpoeng de senere årene (eksempel 2,14% i år 2000).

³ Brudd i serien etter 1997 for andelen av totalt statsbudsjett som følge av endret budsjettering av statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten (SDØE).

Tabell V2.2 Anslåtte FoU-bevilgninger i vedtatt statsbudsjett 1983-2000, eksklusive oppdrag, etter EUs standard for formålsinndeling av FoU-bevilgninger (NABS). Millioner kroner. Løpende priser.

Formålskategorier (NABS)	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Utforskning og utnyttelse av jorden og atmosfæren	35	66	69	87	96	102	117	115	134	161	221	219	221	230	182	198	206	218
Infrastruktur og arealplanlegging ¹	81	90	92	95	127	136	137	138	155	176	122	126	122	141	192	201	209	223
Overvåking av og vern om miljøet	83	83	92	96	110	136	170	197	239	260	251	220	210	224	241	262	273	269
Vern om og forbedring av folkehelsen	203	227	252	281	316	330	373	395	415	392	473	468	512	547	560	584	620	650
Produksjon og distribusjon av energi, energioptimalisering	110	118	139	144	147	155	178	255	274	303	247	210	189	186	185	208	186	219
Landbruksproduksjon og – teknologi	332	368	367	427	500	524	669	710	695	815	811	758	694	748	729	753	786	857
Industriproduksjon og –teknologi	370	425	471	597	709	813	930	949	978	1114	1232	1161	1198	1161	1130	1124	1113	1168
Samfunnsmessige strukturer og sammenhenger ²	210	220	232	257	292	340	384	397	431	471	533	502	552	608	598	593	640	678
Utforskning og utnyttelse av verdensrommet	25	27	36	53	108	163	168	172	179	197	230	238	246	244	217	231	223	224
Forskning finansiert over universiteters og høgskolers grunnbudsjetter	899	946	1032	1119	1219	1355	1491	1791	2057	2373	2435	2678	2593	2828	3065	3367	3538	3770
Allmennvitenskapelig utvikling uten spesielle formål	210	240	270	301	400	524	617	662	701	781	574	569	588	573	649	664	735	840
Forsvar	304	335	385	300	444	428	431	406	412	419	419	424	431	457	457	474	485	484
<i>Sum eksklusive EU-kontingent</i>	<i>2861</i>	<i>3145</i>	<i>3435</i>	<i>3757</i>	<i>4469</i>	<i>5006</i>	<i>5664</i>	<i>6188</i>	<i>6668</i>	<i>7462</i>	<i>7548</i>	<i>7573</i>	<i>7555</i>	<i>7945</i>	<i>8203</i>	<i>8658</i>	<i>9012</i>	<i>9601</i>
EUs rammeprogrammer for forskning											76	90	181	260	339	381	348	486
Totalt	2861	3145	3435	3757	4469	5006	5664	6188	6668	7462	7624	7663	7736	8206	8543	9040	9361	10086

¹ Gjelder formål knyttet til transport, telekommunikasjon, boligforhold og fysisk planlegging.

² Gjelder formål knyttet til sosiale og kulturelle forhold, utdannings- og arbeidsforhold og offentlig forvaltning og økonomisk planlegging.

Tabell V2.3 Anslåtte FoU-bevilgninger i vedtatt statsbudsjett 1983-2000, eksklusive oppdrag, etter EUs standard for formålsinndeling av FoU-bevilgninger (NABS). Prosent.

Formålskategorier (NABS)	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Utforskning og utnyttelse av jorden og atmosfæren	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2
Infrastruktur og arealplanlegging ¹	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Overvåking av og vern om miljøet	3	3	3	3	2	3	3	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Vern om og forbedring av folkehelsen	7	7	7	7	7	7	7	6	6	5	6	6	7	7	7	6	7	6
Produksjon og distribusjon av energi, energiøkonomisering	4	4	4	4	3	3	3	4	4	4	3	3	2	2	2	2	2	2
Landbruksproduksjon og –teknologi	12	12	11	11	11	10	12	11	10	11	11	10	9	9	9	8	8	8
Industriproduksjon og –teknologi	13	14	14	16	16	16	16	15	15	15	16	15	15	14	13	12	12	12
Samfunnsmessige strukturer og sammenhenger ²	7	7	7	7	7	7	7	6	6	6	7	7	7	7	7	7	7	7
Utforskning og utnyttelse av verdensrommet	1	1	1	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2
Forskning finansiert over universiteters og høgskolers grunnbudsjetter	31	30	30	30	27	27	26	29	31	32	32	35	34	34	36	37	38	37
Allmennvitenskapelig utvikling uten spesielle formål	7	8	8	8	9	10	11	11	11	10	8	7	8	7	8	7	8	8
Forsvar	11	11	11	8	10	9	8	7	6	6	5	6	6	6	5	5	5	5
<i>Sum eksklusive EU-kontingent</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>99</i>	<i>99</i>	<i>98</i>	<i>97</i>	<i>96</i>	<i>96</i>	<i>96</i>	<i>95</i>
EUs rammeprogrammer for forskning											1	1	2	3	4	4	4	5
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

¹ Gjelder formål knyttet til transport, telekommunikasjon, boligforhold og fysisk planlegging.

² Gjelder formål knyttet til sosiale og kulturelle forhold, utdannings- og arbeidsforhold og offentlig forvaltning og økonomisk planlegging.

Tabell V2.6 Bevilgninger til de enkelte kapitler under universitetssektoren fordelt på kapital- og driftsutgifter i 1999 og 2000. Millioner kroner.

Lærested	Blå bok 1999			Blå bok 2000			% -ending		
	Totalt	Kapital	Drift	Totalt	Kapital	Drift	Totalt	Kapital	Drift
260 Univ. i Oslo	2603,9	162,7	2441,2	2652,5	91,2	2561,3	1,9	-43,9	4,9
<i>Ekskl. oppdrag</i>	<i>2126,6</i>	<i>162,7</i>	<i>1963,9</i>	<i>2154,9</i>	<i>91,2</i>	<i>2063,7</i>	<i>1,3</i>	<i>-43,9</i>	<i>5,1</i>
261 Univ. i Bergen	1481,6	74,1	1407,5	1567,8	79,0	1488,8	5,8	6,7	5,8
<i>Ekskl. oppdrag</i>	<i>1155,4</i>	<i>74,1</i>	<i>1081,3</i>	<i>1226,6</i>	<i>79,0</i>	<i>1147,5</i>	<i>6,2</i>	<i>6,7</i>	<i>6,1</i>
262 NTNU	1843,4	108,2	1735,2	2082,1	233,2	1848,9	12,9	115,4	6,6
<i>Ekskl. oppdrag</i>	<i>1574,5</i>	<i>108,2</i>	<i>1466,3</i>	<i>1788,2</i>	<i>233,2</i>	<i>1555,1</i>	<i>13,6</i>	<i>115,4</i>	<i>6,1</i>
263 Univ. i Tromsø	830,7	29,8	800,9	873,6	20,3	853,3	5,2	-31,9	6,5
<i>Ekskl. oppdrag</i>	<i>696,1</i>	<i>29,8</i>	<i>666,3</i>	<i>731,9</i>	<i>20,3</i>	<i>711,7</i>	<i>5,2</i>	<i>-31,9</i>	<i>6,8</i>
264 Norge Handelshøyskole	161,3	12,7	148,6	179,3	13,0	166,4	11,2	1,8	12,0
265 Arkitektshøgskolen i Oslo	42,1	1,4	40,7	44,9	1,5	43,5	6,7	1,7	6,9
268 Norges idrettshøgskole	81,5	5,8	75,7	87,2	4,9	82,3	6,9	-15,4	8,6
269 Norges musikkhøgskole	85,8	1,8	84,0	89,4	1,8	87,6	4,2	1,8	4,2
273 Kunsthøgskolene	137,4	5,0	132,4	143,1	5,1	138,0	4,2	1,8	4,2
278 Norges landbrukshøgskole	474,1	9,5	464,6	498,7	15,8	482,9	5,2	66,2	3,9
278 Norges veterinærhøgskole	194,0	1,0	193,0	205,4	1,0	204,4	5,9	-	6 %
281 Fellesutgifter	85,2	25,0	60,2	133,5	0	133,5	56,7	-	122 %
282 Privat høgskoleutdanning	70,6	0	70,6	77,3	0	77,3	9,5	-	9 %
Sum	8091,6	437,0	7654,6	8634,8	466,7	8168,1	6,7	6,8	7 %

Tabell V2.7 Bevilgninger til statlige og private høyskoler fordelt på kapital- og driftsutgifter i 1999 og 2000. Millioner kroner.

Lærested	Blå bok 1999			Blå bok 2000			% -endring		
	Totalt	Kapital	Drift	Totalt	Kapital	Drift	Totalt	Kapital	Drift
274 Statlige høyskoler	5331,0	160,1	5170,8	5565,0	162,9	5402,0	4,4	1,8	4,5
282 Private høyskoler	273,5	0	273,5	282,3	0	282,3	3,2	-	3,2
Sum	5604,5	160,1	5444,4	5847,3	162,9	5684,4	4,3	1,7	4,4

Tabell V2.8 Norges forskningsråds departementsbevilgninger i 2000 fordelt på områder, type bevilgning og departement. Millioner kroner.

	Totalt	Bio- prod. og foredling	Industri og energi	Kultur og samfunn	Medisin og helse	Miljø og utvikling	Naturvit. og tekn.	Strategi	Informa- sjon	Økono- mi og org.	Utstyr	Forsk- nings- fond
Generelle midler	2588,6	446,0	572,5	286,4	115,1	228,5	599,9	43,1	12,2	169,9	25,0	90,0
KUF ¹	845,4	18,5		229,7	104,0	43,0	210,5	37,9	6,9	169,9	25,0	
NHD	847,8	27,7	451,5	30,8	9,0	0,5	321,4	3,5	3,4			
OED	189,5		104,3	7,5		9,7	68,0					
FID	179,5	171,8	2,0			4,0		0,8	0,9			
LD	251,0	228,0		12,5		9,2		0,6	0,7			
MD	185,4		14,7	5,9	2,1	162,1		0,3	0,3			
Forskningsfond	90,0											90,0
Spesielle midler	485,1	33,0	110,4	135,0	83,1	67,9	42,6	13,1	0,0	0,0	0,0	0,0
KUF	45,1		1,0	16,0			22,0	6,1				
NHD	3,9		3,9									
OED	2,0					2,0						
FID	4,0	4,0										
LD	26,6	20,6		1,0		5,0						
MD	9,2					9,2						
AAD	19,9			19,9								
BFD	18,8			17,1		1,7						
FIN	7,7			5,1	2,0	0,6						
JD	3,0			3,0								
KRD	81,1		61,0	14,2	5,9							
KD	2,0			2,0								
SD	57,7		28,0	13,4	0,3		16,0					
SHD	103,0		4,5	21,7	72,8	1,0	3,0					
DU	53,9			5,5		48,4						
Diverse	47,2	8,4	12,0	16,1	2,1		1,6	7,0				
Totalt	3073,7	479,0	682,9	421,4	198,2	296,4	642,5	56,2	12,2	169,9	25,0	90,0

¹KUFs bevilgning til administrasjon inngår i de generelle bevilgningene.

Kilde: Norges forskningsråd

Vedlegg 3

Kapitler i statsbudsjettet 2000 med bevilgninger til FoU

Tabell V3.1 Bevilgninger over kapitler med FoU over vedtatt statsbudsjett 2000. FoU-beløp, eksklusive oppdrag, summert per departement. Millioner kroner.

Kapittel	Spesifikasjon	Mill. kr
<i>Utenriksdepartementet</i>		
100	Utenriksdepartementet	341,3
115	Presse-, kultur og informasjonsformål	51,7
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner	777,9
154	Opplysningsarbeid, organisasjonsliv og mellomfolkelig samarbeid	1045,7
155	Miljø og naturressursforvaltning	310,0
158	Utredning, forskning, evaluering og kvalitetssikring	134,8
161	Generelle bidrag - FN-organisasjoner	1662,0
197	Bistand til ikke-ODA-godkjente land og internasjonale miljøtiltak	278,2
Kapitler med FoU, Utenriksdepartementet		4601,6
Herav til FoU		350,0
<i>Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet</i>		
228	Kvalitetsutvikling i grunnskolen	259,0
238	Kvalitetsutvikling i videregående opplæring	82,9
243	Kompetansesentra for spesialundervisning	756,2
256	Statlige voksenopplæringsinstitusjoner	65,6
258	Forskning og utviklingsarbeid i voksenopplæringen	89,0
260	Universitetet i Oslo	2652,5
261	Universitetet i Bergen	1567,8
262	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	2082,1
263	Universitetet i Tromsø	873,6
264	Norges handelshøgskole	179,3
265	Arkitektshøgskolen i Oslo	44,9
268	Norges idrettshøgskole	87,2
269	Norges musikkhøgskole	89,4
273	Statlige kunsthøgskoler	143,1
274	Statlige høyskoler	5565,0
278	Norges landbrukshøgskole	498,7
279	Norges veterinærhøgskole	205,4
281	Fellesutgifter for universiteter og høyskoler	717,3
282	Privat høyskoleutdanning	359,6
283	Det norske meteorologiske institutt	318,1
285	Norges forskningsråd	782,2
286	Fondet for forskning og nyskaping	90,0
287	Forskningsinstitutter og andre tiltak	115,4
288	Internasjonale samarbeidstiltak	587,2
Kapitler med FoU, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet		18211,8
Herav til FoU		4857,0
<i>Kulturdepartementet</i>		
320	Allmenne kulturformål	628,2

Kapittel	Spesifikasjon	Mill. kr
322	Billedkunst, kunsthåndverk og design	166,2
326	Språk-, litteratur- og bibliotekformål	300,6
328	Museums- og andre kulturvernformål	380,3
329	Arkivformål	148,0
335	Pressestøtte	221,3
	Kapitler med FoU, Kulturdepartementet	1844,6
	Herav til FoU	60,0
	<i>Justisdepartementet</i>	
400	Justisdepartementet	250,6
432	Kriminalomsorgens utdannings-senter (KRUS)	79,4
440	Politi- og lensmannsetaten	4798,7
442	Politihøgskolen	152,7
	Kapitler med FoU, Justisdepartementet	5281,3
	Herav til FoU	15,0
	<i>Kommunal- og regionaldepartementet</i>	
500	Kommunal- og regionaldepartementet	178,9
521	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	1720,7
531	Statens arbeidsmiljøinstitutt	63,2
535	Arbeidsforskningsinstituttet	24,9
536	Arbeidsmiljøtiltak	16,4
551	Regional næringsutvikling i fylker og kommuner	473,0
552	Nasjonale programmer og tiltak for regional utvikling	308,0
581	Bolig- og bomiljøtiltak	750,5
	Kapitler med FoU, Kommunal- og regionaldepartementet	3535,6
	Herav til FoU	141,0
	<i>Sosial- og helsedepartementet</i>	
610	Rusmiddeldirektoratet	139,7
612	Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning	8,2
614	Utvikling av sosialtjenesten, tiltak for rusmiddelmissbrukere m.v.	238,2
675	Tiltak for eldre og funksjonshemmede	61,0
701	Forskning og forsøksvirksomhet	139,4
705	Kursvirksomhet og stipendier	127,4
710	Statens institutt for folkehelse	305,3
711	Statens rettsstoksikologiske institutt	57,3
712	Statens helseundersøkelser	40,5
715	Statens strålevern	45,4
716	Kreftregisteret	28,0
718	Rehabilitering	115,5
719	Helsefremmende og forebyggende arbeid	121,6
730	Fylkeskommunenes helsetjeneste	16610,1
731	Rikshospitalet	1162,5
734	Det norske Radiumhospital	297,9
739	Andre utgifter	848,8
743	Statlige stimulerings tiltak for psykisk helsevern	1750,2

Kapittel	Spesifikasjon	Mill. kr
751	Apotekvesenet	81,9
2600	Trygdeetaten (Folketrygden)	3666,8
	Kapitler med FoU, Sosial- og helsedepartementet	25845,5
	Herav til FoU	560,0
	<i>Barne- og familiedepartementet</i>	
844	Kontantstøtte	2792,6
846	Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.	18,0
854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet	200,5
856	Barnehager	4783,7
857	Barne- og ungdomstiltak	116,0
865	Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid	10,0
866	Statens institutt for forbruksforskning	17,0
	Kapitler med FoU, Barne- og familiedepartementet	7937,8
	Herav til FoU	36,0
	<i>Nærings- og handelsdepartementet</i>	
900	Nærings- og handelsdepartementet	152,0
910	Statens veiledningskontor for oppfinnere	14,8
911	Bedriftsrettet kompetanseoverføring	87,8
920	Norges forskningsråd	847,8
922	Norsk Romsenter	235,3
923	Forsknings- og utviklingskontrakter	151,0
924	Internasjonalt samarbeid og utviklingsprogrammer	9,0
932	Norges geologiske undersøkelse	127,6
941	Sjøfartsdirektoratet	199,1
961	Reiselivstiltak	95,5
	Kapitler med FoU, Nærings- og handelsdepartementet	1919,8
	Herav til FoU	1219,0
	<i>Fiskeridepartementet</i>	
1000	Fiskeridepartementet	55,9
1001	Deltakelse i internasjonale organisasjoner	5,8
1020	Havforskningsinstituttet	264,5
1021	Drift av forskningsfartøyene	147,6
1023	Fiskeri- og havbruksforskning	246,4
	Kapitler med FoU, Fiskeridepartementet	720,2
	Herav til FoU	447,0
	<i>Landbruksdepartementet</i>	
1100	Landbruksdepartementet	116,7
1110	Statens landbrukstilsyn	103,6
1112	Forvaltningsstøtte, utviklingsoppgaver og kunnskapsutvikling m.m.	146,8
1114	Statens næringsmiddeltilsyn	163,6
1137	Forskning og utvikling	258,5
1140	Miljø- og næringstiltak i jordbruket	49,4
1142	Miljø- og næringstiltak i skogbruket	162,7
1146	Norsk institutt for jord- og skogkartlegging	58,9

XXX

Kapittel	Spesifikasjon	Mill. kr
1150	Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	12978,3
1151	Til gjennomføring av reindrifftsavtalen m.m.	80,0
	Kapitler med FoU, Landbruksdepartementet	14118,5
	Herav til FoU	367,0
	<i>Samferdselsdepartementet</i>	
1301	Forskning og utvikling m.v.	103,8
1320	Statens vegvesen	10093,4
1350	Jernbaneverket	3916,1
	Kapitler med FoU, Samferdselsdepartementet	14113,3
	Herav til FoU	149,0
	<i>Miljøverndepartementet</i>	
1400	Miljøverndepartementet	123,2
1406	Miljøvernavdelingene ved fylkesmannsembetene	282,9
1410	Miljøvernforskning	221,7
1422	Biomangfold, friluftsliv og kulturminner	12,7
1425	Vilt- og fisketiltak	90,5
1427	Direktoratet for naturforvaltning	280,7
1429	Riksantikvaren	179,2
1441	Statens forurensningstilsyn	581,7
1442	Miljødata, forurensning og miljøeffektivitet	54,6
1443	Miljøovervåking og akutt forurensning	92,8
1463	Regional og lokal planlegging	68,4
1470	Internasjonalt samarbeid, tiltak for luftmiljø og polarforvaltning	68,5
1471	Norsk Polarinstitut	117,3
	Kapitler med FoU, Miljøverndepartementet	2174,1
	Herav til FoU	379,0
	<i>Arbeids- og administrasjonsdepartementet</i>	
1500	Arbeids- og administrasjonsdepartementet	167,3
1520	Statskonsult – Direktoratet for forvaltningsutvikling	78,7
1543	Arbeidsgiveravgift til folketrygden	257,3
1580	Bygg utenfor husleieordningen	1560,4
	Kapitler med FoU, Arbeids- og administrasjonsdepartementet	2063,8
	Herav til FoU	516,0
	<i>Finans- og tolldepartementet</i>	
1600	Finans- og tolldepartementet	196,9
1620	Statistisk sentralbyrå	446,9
	Kapitler med FoU, Finans- og tolldepartementet	643,8
	Herav til FoU	60,0
	<i>Forsvarsdepartementet</i>	
1700	Forsvarsdepartementet	137,5
1710	Fellesinstitusjoner og statsforetak under Forsvarsdepartementet	594,7
1719	Fellesutgifter under Forsvarsdepartementet	182,1
1725	Fellesinstitusjoner og -utgifter under Forsvarets overkommando	1310,2
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg	7744,7

Kapittel	Spesifikasjon	Mill. kr
1795	Kulturelle og allmennyttige formål	170,4
	Kapitler med FoU, Forsvarsdepartementet	10139,7
	Herav til FoU	483,0
	<i>Olje- og energidepartementet</i>	
1800	Olje- og energidepartementet	124,4
1810	Oljedirektoratet	282,0
1820	Norges vassdrags- og energidirektorat	279,0
1825	Omlagging av energibruk og energiproduksjon	340,0
1830	Energiforskning	196,4
2441	Petroleumsrettet teknologiutvikling	70,0
	Kapitler med FoU, Olje- og energidepartementet	1291,8
	Herav til FoU	282,0
	<i>Statsbankene</i>	
2420	Statens nærings- og distriktsutviklingsfond	33136,6
2425	Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) og fylkeskommunene	928,0
	Kapitler med FoU, statsbankene	34064,6
	Herav til FoU	165,0

Vedlegg 4

Om metoden for NIFUs statsbudsjettanalyser

Om metoden for NIFUs statsbudsjettanalyser

Grunnleggende definisjoner av forskning og utviklingsarbeid

Statsbudsjettanalysen er, i liket med FoU-statistikken, i hovedsak basert på retningslinjer gitt av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), sammenfattet i den såkalte Frascati-manualen¹. Utdrag av Frascati-manualen er oversatt til norsk².

I forbindelse med norsk FoU-statistikk og statsbudsjettanalysene benyttes i dag disse generelle definisjoner:

Forskning og utviklingsarbeid er definert som kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap - herunder kunnskap om mennesket, kultur og samfunn - og omfatter også bruken av denne kunnskapen til å finne nye anvendelser.

FoU-virksomheten deles ofte inn i tre aktivitetstyper:

Grunnforskning er eksperimentell eller teoretisk virksomhet som primært utføres for å skaffe til veie ny kunnskap om det underliggende grunnlag for fenomener og observerbare fakta - uten sikte på spesiell anvendelse eller bruk.

Anvendt forskning er også virksomhet av original karakter som utføres for å skaffe til veie ny kunnskap. Anvendt forskning er primært rettet mot bestemte praktiske mål eller anvendelser.

Utviklingsarbeid er systematisk virksomhet som anvender eksisterende kunnskap fra forskning og praktisk erfaring, og som er rettet mot

- å fremstille nye eller vesentlig forbedrede materialer, produkter eller innretninger, eller
- å innføre nye eller vesentlig forbedrede prosesser, systemer og tjenester.

Grensen mellom FoU og annen virksomhet kan være vanskelig å trekke i praksis. Som en generell regel kan anføres at alt arbeid som kommer inn

¹ The Measurement of Scientific and Technological Activities. Proposed Standard Practice for Surveys of Research and Experimental Development. Frascati Manual 1993, OECD Paris 1994.

under forskning og utviklingsbegrepet skal inneholde et element av nyskaping, og bidra til å redusere vitenskapelig og/eller teknologisk usikkerhet.

Metoden for NIFUs statsbudsjettanalyse³

Hovedformålet med NIFUs statsbudsjettanalyse er å anslå utviklingen i statlig FoU-finansiering. Videre er statsbudsjettanalysen en tydeliggjøring av FoU-komponenten i de årlige budsjettforslagene både med hensyn til FoU-bevilgningenes omfang og struktur. Denne analysen utgjør et viktig beslutningsgrunnlag for myndighetenes statsbudsjettarbeid når det gjelder FoU-bevilgningene. NIFU utarbeider også regelmessig statistikk over FoU-innsatsen i universitets- og høgskolesektoren og instituttsektoren basert på regnskapstall som samles inn ved hjelp av spørreskjemaer til de institusjoner som utfører FoU. Som ledd i dette arbeidet, benyttes statsbudsjettanalysen til å anslå utviklingen i statlig FoU-finansiering i perioden etter at FoU-statistikken er ferdigstilt. FoU-andelen av bevilgningene på de enkelte postene anslås dels på grunnlag av FoU-statistikken, dels gjennom annen tilgjengelig informasjon inkludert kontakt med de enkelte saksbehandlere i departementene og dels gjennom informasjon i budsjettokumentene. Selve avgrensningen av FoU-omfanget i budsjettet gjøres i henhold til de generelle FoU-definisjoner og retningslinjer i Frascati-manualen.

Modell

Fremgangsmåten for NIFUs statsbudsjettanalyse kan grovt beskrives slik: På grunnlag av siste tilgjengelige FoU-undersøkelse og annen dokumentasjon etableres *FoU-koeffisienter*, som er uttrykk for hvor stor del av et budsjettkapittel eller -post som kan sies å være FoU, f.eks. hvor stor andel av Universitetet i Oslos virksomhet som kan karakteriseres som FoU. Koeffisientene anvendes på de enkelte budsjettkapitler og -poster i det aktuelle budsjettframlegg eller -vedtak. Problemstillingen kan med andre ord beskrives slik: Hvilken effekt vil statsbudsjettet ha for offentlig FoU-finansiering gitt det vi vet om FoU-koeffisientene?

FoU-andelen anslås riktignok på noe ulik måte for ulike typer kapitler og poster. I Tabell V4.1 er det skilt mellom fem ulike typer av bevilgninger, etter hvem som er første mottaker av bevilgningen (primærmottaker). For *institusjonsbevilgninger*, dvs. til universiteter,

² Utdrag fra OECDs "Frascati Manual i norsk oversettelse, Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning, Oslo 1995.

³ Metodeavsnittet bygger i all hovedsak på tilsvarende avsnitt i Brofoss, Karl Erik og Wiig, Ole: *Departementenes FoU-engasjement*. Rapport 1/2000, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning, Oslo.

høgskoler og andre forskningssteder (forskningsinstitutter og andre institusjoner med FoU), benyttes FoU-koeffisienter fra siste tilgjengelige FoU-undersøkelse. F.eks. benyttes FoU-koeffisienter fra FoU-undersøkelsen for 1997 til å anslå FoU-innholdet i 1998-, 1999- og 2000-budsjettet, inntil det foreligger en FoU-undersøkelse for 1999. Da justeres eventuelt koeffisientene for 1999- og 2000-budsjettet med de nye tallene. Modellen forutsetter med andre ord at FoU utgjør en konstant relativ andel av institusjonenes samlede aktivitet på kort sikt, dvs. 1-2 år frem i tid. Når det gjelder bevilgninger til bygg beregnes FoU-koeffisienter ut fra forventet bruk.

Tabell V4.1 Hovedkilde for FoU-anslagene i NIFUs statsbudsjettanalysen for ulike typer kapitler og poster i statsbudsjettet.

	FoU-undersøkelsen	Budsjett-dokumentene	Annen informasjon
Universiteter og høgskoler	*		
Andre forskningssteder	*		
Norges forskningsråd			*
Utland		*	
Annet		*	

For *Norges forskningsråd* er FoU-koeffisienten basert på gjennomgang av rådets regnskaper i forbindelse med de FoU-statistiske undersøkelsene. Beregninger viser at 95 prosent FoU på de faglige bevilgningene og 10 prosent på administrasjonsbevilgningen som gis separat under KUFs budsjett, gir en god tilnærming. På denne måten holdes rådgivningsoppgaver overfor sentralforvaltningen, forskningsstrategisk og -politisk arbeid og annen aktivitet som ligger for langt unna det utførende nivå i forskningssystemet utenfor.

Til sammen utgjør institusjonsbevilgningene og bevilgningene til Norges forskningsråd omlag 80 prosent av samlede FoU-bevilgninger over statsbudsjettet. For de øvrige bevilgningene, dvs. bevilgninger til *utlandet* og til *andre* mer eller mindre ad hoc-pregede tiltak, prosjektbevilgninger o.l. er analysen i større grad prisgitt de opplysninger som eksplisitt gis i budsjettdokumentene. Dessuten kontaktes i enkelte tilfeller departementene for å få nærmere informasjon om innholdet i spesielle kapitler og poster. I stor grad dreier det seg her om mindre beløp per bevilgning enn tilfellet er for f.eks. Forskningsrådet og universitetene.

Unøyaktigheter i anslagene på detaljert nivå her vil dermed ikke slå ut i særlig grad på aggregert nivå, som statsbudsjettanalysen først og fremst er kalibrert for å dekke. Brukes derimot materialet ukritisk på lavere nivå vil imidlertid utslagene kunne bli relativt betydelig selv på departementsnivå.

Forholdet til FoU-undersøkelsen

Mens FoU-undersøkelsen beskriver den *faktiske* bruken av ressursbruken til FoU målt i ettertid basert på regnskapsopplysninger, bygger *statsbudsjettanalysen* på informasjon om *hensikten* med bevilgningene. Hensikten er imidlertid ikke alltid like klart uttrykt. Dessuten kan midler som relativt fritt stilles til departementenes disposisjon bli benyttet til FoU, mens midler som i utgangspunktet er avsatt til FoU, senere kan bli omdisponert. Statsbudsjettdataene er altså beheftet med noe større usikkerhet enn FoU-undersøkelsen. Til gjengjeld er statsbudsjettanalysen i sin nåværende form mindre ressurskrevende enn FoU-undersøkelsen, og gir resultater i form av utviklingstrender etc. på et langt tidligere tidspunkt enn FoU-undersøkelsen som bl.a. involverer spørreskjemaundersøkelser til de FoU-utførende institusjonene. Slik forhold vil kunne gi avvik mellom de to datasettene.

Bruttobudsjettering av oppdragsmidler

Utgifter i forbindelse med institusjonenes oppdragsvirksomhet tas i budsjettet med som statlige midler, men forutsettes finansiert ved tilsvarende eksterne midler. Dette følger av det såkalte *bruttoprinsippet* som ligger til grunn for statlig budsjettering, og i korthet innebærer at alle inntekts- og utgiftsbevilgninger i utgangspunktet skal budsjetteres med brutto beløp. Dette medfører at en del statlige midler dobbeltregistreres, dvs. både under forskningsstedet og det bevilgende departement. Dessuten tas noe privat finansiert oppdragsforskning med i statsbudsjettet under institusjonenes oppdragsposter.

I statsbudsjettanalysen blir oppdragsmidlene, dvs. post 21 under institusjonskapitlene, holdt utenom.